

UNIVERZITET U SARAJEVU
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
ODSJEK SOCIOLOGIJA

UTJECAJ MOBITELA NA OTUĐENOST ČOVJEKA U
SVAKODNEVNOM ŽIVOTU

-magistarski rad-

Kandidat

Mahmić Samir

Mentorica

Doc. dr. Sarina Bakić

Sarajevo, juli 2020.

2020

Mahmić Samir

Utjecaj mobitela na otuđenost čovjeka u svakodnevnom životu

UNIVERZITET U SARAJEVU
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
ODSJEK SOCIOLOGIJA

UTJECAJ MOBITELA NA OTUĐENOST ČOVJEKA U
SVAKODNEVNOM ŽIVOTU

-magistarski rad-

Kandidat

Mahmić Samir

Mentorica

Doc. dr. Sarina Bakić

Sarajevo, juli 2020.

SADRŽAJ

Skraćenice	3
Popis slika i grafova	4
UVOD	6
I. TEORIJSKE OSNOVE RADA	8
1. Čovjek kao društveno biće	8
1.1. Karakteristike ličnosti.....	10
1.2. Emocionalna stabilnost.....	12
2. Otuđenost	13
3. Mobitel kao novi medij i savremeno društvo	15
3.1. Korištenje mobitela u svakodnevnom životu	22
3.2. Mobilna telefonija u Bosni i Hercegovini	24
II. METODOLOŠKI OKVIR RADA.....	26
1. Problem istraživanja	26
2. Predmet istraživanja	26
2.1. <i>Teorijska osnova istraživanja</i>	27
3. Ciljevi istraživanja.....	27
3.1. <i>Naučni cilj</i>	27
3.2. <i>Društveni cilj</i>	27
4. Sistem hipoteza.....	27
4.1. <i>Generalna hipoteza</i>	27
4.2. <i>Posebne-pojedinačne hipoteze</i>	28
5. Način istraživanja.....	28
5.1. <i>Uzorak ispitanika</i>	28
5.2. <i>Instrumenti</i>	29
5.3. <i>Procedura</i>	29
6. Naučna i društvena opravdanost istraživanja	29
6.1. <i>Naučna opravdanost istraživanja</i>	29
6.2. <i>Društvena opravdanost istraživanja</i>	30
III. REZULTATI ISTRAŽIVANJA.....	31
IV. DISKUSIJA	64
V. ZAKLJUČAK.....	68
PRILOZI.....	71
LITERATURA	77

Skraćenice

RAK - Regulatorna agencija za komunikacije

SMS - Short Message Service

BiH – Bosna i Hercegovina

SAD –Sjedinjene Američke Države

USB - Universal Serial Bus

UNESCO - United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

MMS - Multimedia Messaging Service

NFC - Near-field communication

Popis slika i grafova

Slika 1: Reklama za Kodak kameru

Graf 1. Podaci o spolu ispitanika.

Graf 2. Godine ispitanika.

Graf 3. Prikaz ispitanika koji posjeduju mobilni telefon.

Graf 4. Prikaz broja mobilnih telefona koje posjeduju ispitanici.

Graf 5. Prikaz mjesečnih troškova za mobilnu telefoniju ispitanika

Graf 6. Prikaz razloga promjene mobilnih telefona kod ispitanika.

Graf 7. Prikaz dnevne upotrebe mobilnih telefona kod ispitanika.

Graf 8. Prikaz najčešćih razloga upotrebe mobilnih telefona kod ispitanika.

Graf 9. Prikaz najčešćeg načina komunikacije ispitanika sa porodicom putem mobilnog telefona.

Graf 10. Prikaz najčešćeg načina komunikacije ispitanika sa prijateljima putem mobilnog telefona.

Graf 11. Prikaz vrsta stranica koje su ispitanici koristili na mobilnim telefonima u zadnjih sedam dana.

Graf 12. Prikaz aplikacija koje ispitanici najviše koriste na mobilnim telefonima.

Graf 13. Prikaz vremena koje su ispitanici proveli unutar sedam dana koristeći aplikacije na mobilnom telefonu iz prethodnog pitanja.

Graf 14. Prikaz motiva ispitanika za korištenje društvenih mreža na mobilnim telefonima.

Graf 15. Prikaz broja provjeravanja mobilnog telefona u toku jednog dana od strane ispitanika.

Graf 16. Prikaz broja ispitanika koji posjeduju mobilno bankarstvo.

Graf 17. Stavovi ispitanika o njihovoj ovisnosti o mobilnim telefonima.

Graf 18. Prikaz broja ispitanika koji mobilne telefone koriste kako bi komunicirali sa osobama iz drugih država.

Graf 19. Fizički simptomi koje ispitanici osjećaju tokom korištenja mobilnih telefona.

Graf 20. Psihički simptomi koje ispitanici osjećaju tokom korištenja mobilnih telefona.

Graf 21. Prikaz stavova ispitanika o nužnosti javljanja i odgovaranja na mobilni telefon u svakom trenutku.

Graf 22. Prikaz stavova ispitanika o bitnosti dostupnosti na mobilni telefon.

Graf 23. Prikaz stavova ispitanika o osjećaju slobode i nezavisnosti koju pruža mobilni telefon.

Graf 24. Prikaz stavova ispitanika o prisustvu mobilnog telefona u njihovoj svakodnevnicu.

Graf 25. Prikaz stavova ispitanika o fizičkoj udaljenosti mobilnog telefona prilikom spavanja.

- Graf 26. Prikaz stavova ispitanika o podjeli ličnih fotografija na društvenim mrežama tokom izlazaka.*
- Graf. 27. Prikaz stavova ispitanika o korištenju mobitela u prisustvu drugih osoba.*
- Graf. 28. Prikaz stavova ispitanika o korištenju mobitela tokom boravka u prirodi i dijeljenja fotografija sa prijateljima i porodicom.*
- Graf. 29. Prikaz stavova ispitanika o preferenciji ka igrama uživo i na mobitelu.*
- Graf. 30. Prikaz stavova ispitanika o učestalosti igranja igrica na mobitelu i uživo.*
- Graf 31. Prikaz stavova ispitanika o učestalosti čitanja koristeći se mobitelima i printanim izdanja*
- Graf. 32. Prikaz stavova ispitanika o upotrebi mobitela duže od planiranog vremenskog okvira.*
- Graf. 33. Prikaz stavova ispitanika o izboru načina komuniciranja sa drugima.*
- Graf. 34. Prikaz stavova ispitanika o korisnosti mobitela u svakodnevnom životu.*
- Graf. 35. Prikaz stavova ispitanika o mobitelima kao izvorima znanja u svakodnevnom životu.*
- Graf. 36. Prikaz stavova ispitanika o mobitelu kao korisnom alatu za planiranje svakodnevnih životnih obaveza.*

UVOD

Kroz razvoj naše civilizacije pojavljivala su se različita sredstva koja su imala direktan utjecaj na razvoj, preživljavanje i socijalizaciju čovjeka. U prahistoriji, pećinski čovjek se osamljivao da bi se umjetnički izražavao na zidovima pećina. Nešto kasnije pisci su često znali lutati širom svijeta sami, otuđeni kako bi pisali svoja djela. Vrhunski muzičari poput Freddie Mercury-a su imali svoje oaze usamljenosti gdje bi stvarali svoja najuspješnija djela. Otuđenost i socijalizacija su u prirodi svakog homo sapiensa. Oduvijek su se naslanjali jedno na drugo. Mir i isključenost od ostatka svijeta je svima potrebna, no da li se na isti taj način mogu interpretirati i moderni mediji. Izum ili pronalazak radio prijemnika je bio revolucionaran. Iako se već 20-tih godina pojavio u komercijalnoj upotrebi u mladosti smo slušali priče naših roditelja, kako bi se okupljali kao djece u nekoj od rijetkih kuća koje su imale radio, te slušali prenose boksačkih podviga Muhameda Alija. Radio kao jednosmjerni oblik komunikacije u svojim ranim godinama korištenja, a prvenstveno zbog nedostupnosti je postao snažan faktor socijalizacije ljudi, zajedničkog druženja, slušanja i razmjene mišljenja. Nešto kasnije, veoma slična situacija bila je i sa pojavom televizijskih prijemnika. Oni sretnici koji su te 1969. godine imali komšiju sa televizorom neizvjesno su pratili svaki korak Nil Armstronga i ekipe Apola 11. Televizor je sve do 90tih godina XX stoljeća bio dobar alat za okupljanje ljudi. Nakon toga nam dolaze računari, mobiteli, i danas najraširenije i najsvprisutniji izum pametni telefoni. Funkcionalno gledano pametni telefoni su najnaprednija tehnologija koja je dostupna svima, od modernih Evropskih država, do siromaštvom ugroženih zemalja Afrike, pa čak do ratom razorenih. Pametne telefone posjeduju djeca u Japanu, tinejdžeri u Etiopiji, migranti iz Sirije i drugih zemalja, ljudi treće dobi iz Perua. Procjene kazuju da širom svijeta postoji 4,68 milijardi korisnika mobilne telefonije.¹ Moć pametnih telefona da u sekundi putem različitih aplikacija poveže rođake gdje jedan sjedi u kafiću u New Yorku, a drugi u tehnološkom hubu u Kigaliu je zaista nevjerovatna. Pametni telefoni nude niz prednosti, korisnih alata koji pomažu u svakodnevnom životu. I sam sam korisnik istih i to me je potaknulo da pokušam analizirati, osmotriti i istražiti drugu stranu priče. Koliko zbog tih telefona postajemo individualna bića? Da li kao turisti pitamo lokalno stanovništvo za pomoć pri pronalasku određenih ulica ili se oslanjamo isključivo na google mape? Da li nam pametni telefoni služe da budemo u kontaktu

---

¹ Vrbanus, Sandro 2018, 4,2 miijarde ljudi je online, Bug, datum pristupa 1.6.2020 godine, dostupno na: <https://www.bug.hr/istrazivanja/42-milijarde-ljudi-je-online-6332>

sa prijateljima koji su udaljeni od nas, ili nam služi za trošenje vremena u svakodnevnicu? Da li zbog telefona postajemo otuđeni? Da li postajemo ovisni o istima? Sam sebi sam postavio mnoštvo pitanja, a kroz ovaj rad sam želio da oslušnem i ispitam mišljenja i stavove ljudi iz Bosne i Hercegovine, konkretnije sa područja Kantona Sarajevo.

I. TEORIJSKE OSNOVE RADA

1. Čovjek kao društveno biće

Čovjek je *zoon politikon*, društveno biće, biće zajednice jer drugačije ne može preživjeti.² Zapisao je to Aristotel u svojoj *Politici* još u staroj eri, a evo i nakon više od 2000 godina to je opće prihvaćena činjenica. Čovjek da bi preživio mora se udruživati, graditi odnose i uspostavljati socijalnu interakciju. U početku potreba za udruživanjem je postojala kako bi se ispunila samo jedna manja grupa potreba, nešto što će se kasnije definisati i kao prva grupa u *Maslovljevoj hijerarhiji ljudskih potreba*, poznatija kao fiziološke potrebe. Zaista je čovjeku u jednom dijelu razvoja bilo dovoljno da ima osiguranu hranu, vodu, prostor za spavanje i mogućnost razmnožavanja. Prateći razvoj civilizacije, modernizaciju čovjeka, tako su i potrebe napredovale. Do sada smo tumačili *Maslovljevu hijerarhiju ljudskih potreba* kroz prizmu modernog čovjeka, kao jedan piramidalni put ka vrhu gdje zadovoljenje jedne grupe potreba otvara prostor za napredak ka onoj višoj grupi. Ovdje je analogija nešto drugačija i može povezati razvoj čovjeka i povećanje njegovih potreba. Možemo reći da su te potrebe kroz historiju rasle gotovo istom Maslovljevom piramidom sve dok se nije pojavio moderni čovjek.³

Danas se moderni čovjek udružuje kako bi ostvario različite ciljeve, ali i dalje ostaje *zoon politikon*. Potrebe su uznapredovale, a ostvarivanje istih je potrebna zajednica. Nekada su se ljudi udruživali da bi obradili jedno poljoprivredno polje, a danas se udružuju u poljoprivredne zadruge kako bi kupili najmoderniji traktor koji će svi koristiti. Danas se ljudi udružuju u političke stranke kako bi ostvarili svoje ciljeve i ostvarili svoje potrebe. Danas ljudi udružuju svoje firme kako bi bili konkurentniji na različitim tržištima. No postavlja se pitanja, da li to opet sve rade samo iz razloga da bi osigurali svoj opstanak? Da li je uopće civilizacija uznapredovala da ostavlja prostora čovjeku da bira koje zajednice biće želi biti?

Cijela industrijska grana, koju možemo nazvati ugostiteljstvo pod nekim širim tumačenjem stoji na nogama potrebe za socijalizacijom. Za potrebe modernog čovjeka osmišljeni su, i konstantno se osmišljavaju različiti sadržaji kako bi zadržali ljude u konstantnoj interakciji, i naravno sve to naplatili. Vrhunski restorani, tematski pub-ovi, kina, pozorišta, sportske arene

---

² Aristotel 1998, Politika, Globus, Zagreb, str. 124

³ Rahimić, Zijada, Šehić, Dževad 2009, Menadžment, Ekonomski fakultet, Sarajevo, str. 207

su samo neki od oblika koji podstiču društvenost među ljudima. Međutim, nove tehnologije koje iz dana u dan napreduju i razvijaju se, pokušavaju plasirati ideju samodovoljnosti svakome čovjeku. Jednostavno rečeno pokušavaju poručiti modernom čovjeku da mogu živjeti neovisno od drugih uz nekoliko komada modernih tehnoloških alatki. Još 1888. godine *Kodak*, proizvođač kamera je plasirao reklamu o kojoj se i dan danas mnogo priča. U markteinskim krugovima se smatra jednom od najboljih, sa najorginalnijim copyrightom. Iz drugog ugla gledanja pokazuje već tada šta nas očekuje u budućnosti. Vaše je samo da pritisnete dugme, a tehnologija će uraditi sve ostalo za vas. Kamera je definitivno postala jedno od najznačajnijih i najkorištenijih otkrića. Mnogo je doprinijela različitim istraživačkim radovima, dokumentovane su hiljade različitih biljnih i životinjskih vrsta, snimljeno prvo spuštanje čovjeka na Mjesec itd.⁴

Slika 1: Reklama za Kodak kameru

Izvor: Engineering and Technology History Wiki 2018, "The Kodak Camera, preuzeto: 1.6.2020. godine, dostupno na: https://ethw.org/The_Kodak_Camera

130 godina kasnije kamera je postala sastavni dio svakog telefona. 130 godina kasnije slogan „Vi pritisnete dugme a mi ćemo uraditi ostalo“ u eri pametnih telefona može da ima skroz drugačije značenje. Vi pritisnete dugme i mi ćemo vam donijeti vaše omiljeno jelo na kućnu

⁴ Collins, Douglas 1990, The Story of Kodak, New York: Harry N. Abrams, Inc Publishers

adresu. Vi pritisnite dugme i mi ćemo vam pustiti vaš omiljeni film. Vi pritisnite dugme i najbliže Uber vozilo će doći po vas. Vi pritisnite dugme ukoliko vam se dopada ova djevojka. Vi pritisnite dugme i ne morate nigdje izaći iz udobnosti vašeg doma, a sve će doći vama. Ne morate komunicirati sa ljudima, a dobiti ćete sve što želite. Možda je ovo malo ekstremno, i ne toliko učestalo, ali sasvim realno. Da li svjedočimo tranziciji u čovječanstvu gdje čovjek kao društveno biće više neće biti neophodno da bi se preživjelo? Da li će se to odraziti pozitivno ili negativno na čovječanstvo? Da li će nakon Aristotela, Elon Musk biti taj koji će napisati neko djelo koje će opisivati bit čovjeka za naredne 2000 godina?

1.1. Karakteristike ličnosti

Ličnost je skup psihičkih osobina i mehanizama unutar pojedinca koji su organizirani i relativno trajni, te utječu na interakcije i adaptacije pojedinca na intrapsihičku, fizičku i socijalnu okolinu. Ispitajmo detaljnije elemente ove definicije.

Psihičke osobine su karakteristike koje opisuju načine na koje se ljudi međusobno razlikuju. Kazati da je netko sramežljiv znači spomenuti jedan način na koji se on razlikuje od drugih, koji su više društveni. Pored toga, osobine također određuju načine na koji su ljudi međusobno slični. Primjerice, ljudi koji su sramežljivi međusobno su slični po tome što su anksiozni u socijalnim situacijama, osobito u situacijama u kojima je pažnja publike usmjerena prema njima.⁵

Psihički mehanizmi su kao crte ličnosti, jedino što se pojam mehanizmi više odnosi na procese koji se odvijaju u ličnosti. Primjerice, većina psihičkih mehanizama uključuje nekakvu obradu informacija. Netko tko je ekstrovertiran, primjerice, može tražiti i uočavati prilike za interakciju s drugim ljudima. Dakle, ekstrovertirana osoba je pripravna da uoči određenu vrstu socijalne informacije te da reagira u skladu s njom. Većina psihičkih mehanizama ima tri osnovna sastavna dijela: ulaz, pravila odlučivanja i izlaz. Psihički mehanizmi mogu ljude činiti osjetljivijima na određenu vrstu informacija iz okoline (ulaz), mogu utjecati na njihovo razmišljanje o određenim opcijama (pravila odlučivanja), te mogu voditi ponašanje prema određenim kategorijama reakcija (izlaz).

Unutar pojedinca znači da je ličnost nešto što pojedinac nosi unutar sebe tokom vremena, od jedne do druge situacije. Tipično, mi mislimo da smo isti ljudi kakvi smo bili prošle sedmice, prošli mjesec ili prošlu godinu, te da ćemo iste osobine ličnosti imati i u nadolazećim

---

⁵Randall Larsen, David Buss 2008, Psihologija ličnosti. Jastrebarsko, Naklada Slap, str.7

mjesecima i godinama. Isto tako, iako je naša ličnost zasigurno pod utjecajem okoline u kojoj se nalazimo, osobito pod utjecajem drugih važnih osoba u našim životima, mi mislimo da iz situacije u situaciju nosimo iste osobine ličnosti. Definicija ličnosti naglašava da se izvori ličnosti nalaze unutar pojedinca, te da je ličnost stoga stabilna kroz vrijeme i u određenoj mjeri konzistentna u različitim situacijama.

Iako je određenje ličnosti koje se koristi u ovom udžbeniku široko i sveobuhvatno, ličnost se može analizirati na tri razine. Te tri razine su dobro saželi Kluckhohn i Murray, u njihovoj knjizi o kulturi i ličnosti, koja je objavljena 1948. godine. Oni navode da je svako ljudsko biće u određenim aspektima:

1. Jednako svima drugima (razina ljudske prirode).
2. Jednako nekima drugima (razina individualnih i grupnih razlika).
3. Različito od svih drugih (razina individualne jedinstvenosti).

Drugi način na koji možemo razmišljati o toj podjeli jest da se prva razina odnosi na “univerzalno” (načine na koji smo isti), srednja razina se odnosi na “osobno” (načine na koje smo slični nekima, ali različiti od ostalih), a treća razina se odnosi na “jedinstveno” (načine na koje smo različiti od svih drugih ljudi).⁶

Prva razina analize ličnosti opisuje ljudsku prirodu općenito – osobine i mehanizme ličnosti koji su tipični za našu vrstu, te koje posjeduje svatko ili gotovo svatko. Primjerice, gotovo svako ljudsko biće posjeduje sposobnost govora, što mu omogućuje da nauči i koristi određeni jezik. Sve kulture na zemlji govore neki jezik, tako da je govorni jezik univerzalni dio ljudske prirode. Na psihološkoj razini, svi ljudi posjeduju temeljne psihičke mehanizme – primjerice, želju da žive s drugima ili da pripadaju nekoj socijalnoj grupi – pa su ti mehanizmi također dio ljudske prirode. Postoji mnogo načina na koje je svaka osoba jednaka svim drugim osobama, te nam razumijevanje te jednakosti omogućuje i razumijevanje temeljnih principa ljudske prirode.

Druga razina analize ličnosti odnosi se na individualne i grupne razlike. Neki su ljudi društveni i vole zabave; drugi preferiraju večeri provedene u mirnom čitanju. Neki ljudi se izlažu velikom riziku skačući iz aviona, vozeći motore i brze automobile; drugi izbjegavaju takve rizike. Neki ljudi imaju visoko samopoštovanje i uživaju u životu koji nije ispunjen

---

⁶Randall Larsen, David Buss 2008, Psihologija ličnosti. Jastrebarsko, Naklada Slap, str. 8

anksioznošću; drugi stalno brinu i sumnjaju u sebe. To su dimenzije individualnih razlika, načini na koje su ljudi slični nekim drugim ljudima (primjerice, ekstrovertima, tražiteljima uzbuđenja, te osobama visokog samopoštovanja).

Ne postoje dva pojedinca koja imaju identičnu ličnost. To čak nemaju ni jednojajčani blizanci koji su odgojeni u istom domu i žive u istoj kulturi. Svaki pojedinac ima neke osobne značajke koje ne dijeli ni s jednom drugom osobom na svijetu. Jedan od ciljeva psihologije ličnosti jest da shvati jedinstvenost pojedinca i da razvije načine za istraživanje bogatstva i jedinstvenosti života pojedinca⁷.

1.2. Emocionalna stabilnost

Veliki broj ljudi drži se uvjerenja da su emocije spontani procesi, nešto što se dešava samo od sebe i da su direktno prouzrokovane događajima nad kojima nemaju nikakav uticaj. Međutim, činjenica je da su emocije i ljudsko ponašanje tijesno povezani sa našim razmišljanjem i da se osjećamo u skladu sa načinom na koji razmišljamo. Ovaj stav često susrećemo i u svakodnevnim rečenicama, na primjer: „Kako misliš, tako će ti i biti.“

Emocionalno inteligentna osoba je sposobna da razumije sopstvena i tuđa osjećanja, umije da ih razlikuje i u skladu s tim zna da razumije sebe, svoje potrebe, ima osjećaj samokontrole, samouvjerenja i ima sposobnost saosjećanja.

Različiti ljudi na iste događaje reaguju različitim emocijama upravo zato što na različit način sagledavaju događaje koji im se dešavaju. Život svakog pojedinca, u poslovnoj, društvenoj ili ljubavnoj sferi, ispunjen je brojnim stresnim događajima na koje reagujemo određenim emocijama. One mogu biti zdrave i nezdrave. Najčešće nezdrave emocije su osjećanje krivice, depresivnost, anksioznost, bijes, mržnja, povrijeđenost, osjećanje osramoćenosti.⁸

Za svaku od ovih nezdravih emocija u ljudskom repertoaru emocionalnog reagovanja postoje alternativne zdrave emocije koje dovode do pozitivnih ishoda. Tako su tuga, žaljenje ili razočaranje alternativa za depresiju, kajanje za osjećanje krivice, obazrivost za anksioznost i opsesivne strahove, ljutnja i razočarenje kao alternativno reagovanje za bijes i mržnju. Zdrave emocije razlikuju se od nezdravih po intenzitetu i ponašanju koje je ishod ovakvih stanja. Najčešća posljedica nezdravih emocija je preokupiranost sopstvenim lošim stanjem, pri čemu

---

⁷Randall Larsen, David Buss 2008, Psihologija ličnosti. Jastrebarsko, Naklada Slap, str.10

⁸ Hello, Svet Plus 2013, Emocionalna stabilnost- osnov za zdrav život, pristupljeno: 10.07.2020: dostupno na: <http://www.svetplus.com/vesti/25056/emocionalna-stabilnost---osnova-za-zdrav-zivot>

ne činimo ništa da ga promijenimo. Zdrave emocije podrazumijevaju da smo nezadovoljni, razočarani, tužni, ali i motivisani da mijenjamo sebe i svijet u pravcu koji će nam donijeti više zadovoljstva, a manje bola. Različite emocije koje ispoljavamo na jedan isti događaj govore u prilog činjenici da su naša uvjerenja i način na koji razmišljamo ključni da bi se razumjelo zašto se osjećamo na određeni način. To znači da imamo moć da utičemo na sopstvene emocije kroz mijenjanje našeg razmišljanja.

Moguće je govoriti o racionalnim i iracionalnim uvjerenjima. Racionalna su ona koja vode zdravim emocijama, za razliku od iracionalnih koja vode nezdravim emocijama koje negativno utiču na naše psihičko zdravlje. Ono što iracionalna uvjerenja čini iracionalnim jeste da nisu u skladu sa realnošću, da su nelogična i da njihovim održavanjem dovodimo sebe u stanje patnje. Pod racionalnim se podrazumijeva logično, realistično i fleksibilno razmišljanje, koje upravo zbog ovih karakteristika doprinosi našoj dobrobiti. Ključne komponente iracionalnih uvjerenja su zahtjevi koje postavljamo sebi, drugima i samom životu i zaključci koje donosimo ukoliko nisu ispunjeni. Ovi zahtjevi izraženi su kao "mora, trebalo bi, neophodno je, ima da bude tako". Zahtijevamo da se stvari odvijaju na način koji smo zacrtali iako nas realnost često demantuje. Ukoliko naša očekivanja nisu ispunjena, zaključujemo da je to užasno, da ne možemo da podnesemo, da smo bezvrijedne osobe zbog toga što nam se dešava i da nikada nećemo ostvariti ono što smo naumili. Razmišljajući ovako, uvodimo sebe u nezdrava emotivna stanja koja koče naš lični razvoj.⁹

2. Otudenost

Mnogi su na različite načine definisali otudenost, a najviše ćemo se koristiti razmišljanjima Erich-a Fromm-a. On smatra da „pod otudenjem se razumije način iskustva u kome ličnost doživljava sebe kao neko strano biće“¹⁰. Već kroz ovu tvrdnju možemo povezati utjecaj medija, a posebno društvenih mreža na današnjeg čovjeka. Nerijetko smo svjedoci da se ljudi u virtualnom svijetu predstavljaju dijametralno drugačije no što to stvarno jesu. Nećemo dublje ulaziti u analize zašto to rade, no na taj način pokušavaju prikazati sebe kao uspješnije, sretnije, bogatije ili zanimljivije osobe. Međutim znamo šta se u organizmu dešava sa stranim tijelima. Prije ili kasnije će biti odbačeno ili odstranjeno. Zamislimo onda šta se dešava sa tim osobama kada odbace dio svog bića.

---

⁹Hello, Svet Plus 2013, Emocionalna stabilnost- osnov za zdrav život, pristupljeno: 10.07.2020: dostupno na: <http://www.svetplus.com/vesti/25056/emocionalna-stabilnost--osnova-za-zdrav-zivot>

¹⁰ Fromm, Erich, 1976 „Imati ili biti“, Naprijed Zagreb i Nolit Beograd. Str.77

„Otušena osoba nije u kontaktu sa samim sobom, kao što nije u kontaktu ni sa drugim osobama“¹¹, a osoba koje se ne brine o sebi neće se brinuti ni o drugima. Međutim idealno bi bilo kada bismo imali određenu vrstu liste za provjeru na osnovu koje bi mogli utvrditi da li je neka osoba zaista otušena. Da li možemo reći za sve pripadnike novog trenda tzv. off-gridders-e da su otušeni jer su odabrali drugačiji način života? Da li njihov izbor udaljavanja od civilizacije pretežno u šume i izgradnje samoodrživog autonomnog sistema ujedno stavlja etiketu otušenosti na njih? Zapravo postavlja se pitanje da li svako ko odbaci teoriju čovjeka kao društvenog bića sebe etiketira kao otušenika? Da li smijemo polarno tumačiti ta dva pojma? Da li je sve crno i bijelo ili ima nešto i sivo? Ako bi obrađivali ekstreme, a pogotovo ekstremnu otušenost onda bi zaista ova dva pojma sjedila u različitim ćoškovima sobe.

Dublja analiza Frommovih radova nam otkriva da on otušenost nije tumačio kao apsolutnu otušenost od ljudi. Naprotiv, Fromm u svojim radovima insistira da otušena osoba obožava jedan ideal, jedan kolektiv, jednu politiku, jednu državu ili naciju, ili uz malo modernizacije, jednog nogometaša, jedan marku pametnog telefona, jednog lidera. To bi značilo da su u Orwell-ovom romanu 1984. skoro svi bili otušeniobožavajući Okeaniju i Velikog Brata. Winstona Smitha, tog osebenjaka na kraju jedino možemo doživjeti kao čovjeka koji je želio biti društveno biće. Možda nam je Orwell želio poručiti da nas u budućnosti očekuju veliki izazovi koji će ljude usmjeravati da se vremenom otuđe. Vjerovatno nas u skorijoj budućnosti očekuju još revolucionarnija otkrića, pametni frižideri koji će ineraktivirati s nama dok nam u saradnji sa pametnom mikrovalnom pećnicom pripremaju ručak nakon što nas je s posla dovezlo pametno auto kojim nismo morali ni upravljati. Iako Fromm nije doživio ono što danas zovemo moderno društvu i najjaču tehničku ekspanziju pomalo vizionarski je govorio da „otušenje onakvo kakvo nalazimo u savremenom društvu, gotovo je potpuno: ono prožima odnos čovjeka prema radu, prema stvarima koje troši, prema državi, njegovim bližnjim i prema sebi. Čovjek je stvorio svijet vještačkih stvari kakav nikada ranije nije postojao“¹².

Uistinu danas postoje stvari koje su bile nezamislive prije 50 ili 100 godina. Lutke sa vještačkom inteligencijom, roboti, bespilotne letjelice. Tehnologija užurbano napreduje, a neizbježno je povezivati je i sa samim razvojem čovjeka. Svjedoci smo niza pozitivnih stvari koje je tehnologija donijela čovječanstvu. Uzmimo za primjer razvoj bioničkih ruku, gdje uz pomoć 3D printera možemo napraviti ruku kakvu želimo, a najmodernijim tehnologijama, moguće je vlastitim mislima upravljati s tom rukom. To znači da od jednog marginaliziranog

---

¹¹ From, Erich 1986, Zdravo društvo, NAPRIJED Zagreb i NOLIT Beograd, str. 96.

¹²From, Erich, Zdravo društvo, NAPRIJED Zagreb i NOLIT Beograd, 1986, str. 99.

čovjeka možemo napraviti osobu koja će se normalno uključiti u životne tokove. Osoba koja je zbog različitih životnih okolnosti bila na rubu društva i gurnuta ka ne svojevrijednoj otuđenosti uz pomoć tehnologije je vraćena u normalne životne interakcije.

Za ovaj rad nam može biti zanimljivo i na koji način Fromm kroz prizmu mentalnog zdravlja gleda na otuđenost. „...čovjek može da ispunjava svoju društvenu funkciju, da stalno proizvodi i da reprodukuje sebe, onda je sasvim očigledno da otuđeni čovjek može da bude zdrav“¹³. I uistinu otuđen čovjek fizički može biti zdrav, no da li bez emocija i osjećanja može sačuvati mentalno zdravlje? Da li robotiziran čovjek može osjećati pripadnost grupi i sigurnost u svojoj zajednici? Niz je pitanja na koje je teško ponuditi odgovore. Otušenje čovjeka treba promatrati iz svih uglova, i nikada ga ne shvatati kao završen slučaj, no uvijek gledati kao jedan fluidan proces.

Vratimo se na početak kada smo spomenuli da se ljudi danas na društvenim mrežama često predstavljaju u drugom svjetlu. Takva „otuđena ličnost, neminovno gubi svako osjećanje svoga ja, sebe kao jedinstvenog i neponovljivog bića“¹⁴. Identifikuje se isključivo sa jednoobraznim idealima, pa od otuđene ličnosti doživljavamo transformaciju u otušeno društvo. Ja sam trgovac, advokat, inženjer. Mi smo trgovci, advokati, inženjeri. Takav čovjek postaje otušen, takvo društvo postaje otušeno, ne doživljavaju se kao ljudi koji vole, osjećaju već kao apstrakcije.

3. Mobitel kao novi medij i savremeno društvo

U sociologiji posljednjih desetljeća veliko mjesto u temama za proučavanje i istraživanje zauzimaju mobilni telefoni, kao socijalni artefakti, čijim proučavanjem se obuhvataju i ostali elementi poput odnosa društva i tehnologije, komunikacije i mobilnosti, veće uključenosti i povezanosti i slično. U savremenom društvu je ljudima nemoguće zamisliti svakodnevni život bez mobitela, obzirom da su svi vezani za njega bilo u izvršavanju svakodnevnih zadataka, tako i u obavljanju raznih poslovnih zadataka, a također predstavlja i najvažniji i najkorišteniji komunikacijski uređaj. U kontekstu svih navedenih svakodnevnih zadataka i obaveza može se zaključiti da mobitel u savremenom društvu zaista predstavlja koristan uređaj, koji je izazvao velike promjene na polju socijalnih praksi, obzirom da je došlo do promjene u socijalnim odnosima. Mobitel omogućuje integraciju uloge pojedinca, neprestani kontakt između osoba,

---

¹³From, Erich, Zdravo društvo, NAPRIJED Zagreb i NOLIT Beograd, 1986, str. 145

¹⁴From, Erich, Zdravo društvo, NAPRIJED Zagreb i NOLIT Beograd, 1986, str. 111.

stalnu dostupnost, veću fleksibilnost i multitasking. Neki od negativnih efekata upotrebe mobitela se ogledaju u tome da se mobitel počinje percipirati kao predmet identiteta pojedinca, a također dovodi kako do pozitivnih, tako više do negativnih posljedica u smislu promjena, simboličnih, psiholoških i emocionalnih.

Mnogi, a naročito djeca i mladi koriste mobitel za zabavu, društvene mreže, igrice, gledanje raznih sadržaja, dok oni stariji mobitel koriste za ozbiljne stvari i završavanje poslova, pa je tako omogućeno mobitelom putem mobilnog bankarstva imati uvid u sve komponente bankovnog računa pojedinca, vršenje plaćanja i prenosa novca. Sve aktivnosti koje mobitel pruža mogu olakšati život pojedincu, ali istovremeno kod nekih grupacija mogu izazvati ovisnost o aplikacijama mobitela, što je jedna od najvećih negativnih posljedica, gdje osoba počinje provoditi previše vremena na mobitelu, što se odražava negativno na njen svakodnevni život. Dakle, svaki pojedinac treba razmotriti pozitivne i negativne strane koje mobitel donosi za svakoga, i iskoristiti u potpunosti potencijale mobitela kao alata za iskorištavanje resursa i mogućnosti, uz dužnu pažnju da se ne upadne u zamku korištenja mobitela samo radi dokolice i zabave, što u konačnici izaziva i ovisnost.¹⁵

Bitan dio životnih stilova u savremenom društvu dakle predstavljaju mobilni telefoni koji utječu na interakciju pojedinaca i imaju značajan utjecaj na svakog pojedinca posebno. Postoji niz pozitivnih stvari koje mobiteli donose svakom pojedincu, a neki od najznačajnijih su:

- pomaže u rješavanju i organizovanju svakodnevnih zadataka;
- olakšava pristup informacijama o stanju u svijetu;
- olakšavaju održavanje kontakata sa poslovnim kolegama i klijentima;
- pomažu u planiranju i koordinaciji svakodnevnih radnih rasporeda i sastanaka;
- omogućava nove načine komunikacije (Skype, Zoom, Viber, WhatsApp), koji pojedincu omogućavaju da stupi u kontakt sa osobama (klijentima, poslovnim i drugima partnerima) sa drugog kraja svijeta.¹⁶

Integralni dio svakodnevnog života su postali mobilni telefoni, a naročito današnji pametni mobiteli koji su totalno promijenili način na koji komuniciramo i radimo u svakodnevnom životu u savremenom društvu. Već u dobi od 10 godina djeca imaju svoje mobilne telefone koje koriste svakodnevno, pa i dok su u školi. Mobitele počinju koristiti već od sedme godine, a u posljednje vrijeme i ranije. Korištenje mobitela je navika moderne svakodnevnice.

---

¹⁵Šlogar, Tomislav 2016, Mobitel kao sredstvo individualnog vremena, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb, str. 12

¹⁶Relja Renata, Šuljug Zorana 2010, Novi oblici rada u umreženom društvu, Informatologija, str.143- 149

U sociološkom smislu, postoji nekoliko razloga za proučavanje mobitela kao sociološkog artefakta i posljedica koje njegovo korištenje proizvodi, pri čemu se prije svega radi o povezanosti mobitela sa mnogim sociološkim temama i područjima, te o pitanju odnosa društva i vremena, interneta i društva, tehnologije i društva, pitanja mobilnosti i slično. Mobitel zbog svoje značajne uloge u životu svakog pojedinca u savremenom društvu zaslužuje poseban status u sociološkom proučavanju i sociologija se njime treba baviti kao posebnim predmetom proučavanja.¹⁷

Opravdanost velike upotrebe mobitela kod svih pripadnika ljudske populacije, bez obzira na godine ogleda se u njegovoj jednostavnoj upotrebi koja ne zahtijeva neku posebnu tehnološku pismenost, a ima i pristupačnu cijenu, za razliku od drugih tehnoloških dostignuća. Tako na primjer, za razliku od računara i laptopa imaju jednostavnije sučelje od navedenih uređaja, troše manje energije, mogu ih koristiti i najmlađi i najstariji pripadnici populacije, kao i hendikepirane osobe i tehnološki nepismene osobe. Kompjuteri i laptopi nemaju toliko utjecaj na društveni život kao mobiteli, obzirom da osobe koje koriste mobitele pomoću poziva, videa i pismenih poruka mogu skrenuti pažnju drugih na svoje prisustvo. Korištenje mobitela je promijenilo načine komunikacije i utjecalo na načine na koji ljudi organizuju svoje vlastito vrijeme, te ima simboličku i emocionalnu komponentu. Novi oblici komunikacije uzrokuju i nove načine socijalne interakcije, a mobitel omogućava međusobnu interakciju među pojedincima i lakši pristup informacijama.¹⁸

Pomoću interneta i mobitela ljudi mogu poslati bilo kakve podatke ili e-mail bilo kome u svijetu pisanjem poruka, video pozivima, glasovnim pozivima, multimedijjskim komunikacijama i slično. Mobitel omogućava direktni kontakt s bilo kime bilo kada, pa se može zaključiti da je puno djelotvorniji u odnosu na fiksni telefon. Mobitel je najefikasniji alat za društvenu povezanost, a sve više se koriste za pristup stranicama društvenih mreža. Velika većina odraslih osoba koristi društvene mreže na mobitelima, poput Twittera, Facebooka, Pinteresta, LinkedIna, Instagrama i slično. Zbog straha od propuštanja i isključenosti i zbog društvenih normi upotreba mobitela dovodi do zahtjeva za konstantnom uključenosti. U siromašnim područjima se mobiteli koriste na ograničenije načine, dok mobilne usluge pomažu ljudima pri povezivanju na internet i pri povezivanju jednih s drugima širom svijeta. Pojedinci u siromašnim područjima su prinuđeno da više njih dijeli jedan telefon, a pristup internetu je nestalan, usluge su nepouzidane, a mijenjane uređaja je za

---

¹⁷ Šlogar, Tomislav 2016, Mobitel kao sredstvo individualnog vremena, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb, str. 12

¹⁸ Brčina, Dragana 2015, „Računalo i mediji“, Sveučilište Jurja Dobrile, Pula, str. 34

njih gotovo nepoznanica, jer i u slučaju da se pokvari, vrlo je teško, obzirom da je teško do novih uređaja doći, a i nedostatak finansijske mogućnosti utiče na to.¹⁹

Ubrzanost svakodnevnog života je rezultat korištenja mobitela, koji dovodi do povećane dostupnosti, fleksibilnosti, multitasking, odnosno istovremeno obavljanje više zadataka, te mogućnost kontaktiranja osoba širom svijeta. Upotrebom mobitela se gubi opravdanje za nedostupnost pojedinca i neuspostavljanjem poziva, a također ne znači da će određeni ljudski problemi biti riješeni zahvaljujući samoj funkciji mobitela i mogućnosti kojima raspolaže. Ljudi mogu komunicirati na mjestima na kojima to prije nisu mogli pojavom mobitela. Danas su ljudi prinuđeni da se izvinjavaju ukoliko se ne jave na pozive ili ne odgovore na poruke pojedinaca. Održavanju kontakata sa drugim osobama namijenjene su kraće poruke i pozivi, više nego rješavanju konkretnih zadataka. Osim što je sredstvo komunikacije, mobitel je i sredstvo koje predstavlja simbol, samopoštovanje i predmet identiteta. Medij koji služi za potvrđivanje autonomije i vlastitog identiteta, mobitel postaje medij koji služi za to.²⁰

Glavni faktor koji motiviše tinejdžere na korištenje mobilnih telefona je mogućnost održavanja intenzivnih i neformalnih socijalnih mreža, te im mobiteli pomažu da ostanu uključeni u komunikaciju. Na prihvaćanje, korištenje i zamjenu komunikacijske tehnologije utječe moda kao bitan odlučujući faktor, i može se reći da su u savremenom društvu mobiteli postali simbol statusa i simbol identiteta. Mobiteli se koriste kao socijalni markeri na osnovu kojih ljudi percipiraju i stvaraju sliku o drugima, što znači da ljudi inkorporiraju mobitele u vlastitu sliku o sebi. I na simboličkom i na fizičkom planu mobilna komunikacijska tehnologija postaje dio njih. Indikatori grupne pripadnosti i statusni simboli kod adolescenata su različiti materijalni predmeti, jer su oni pokazatelji ličnog stila kroz moderne forme i boje, dodatke koji izražavaju posebni identitet određenog korisnika, melodije zvona i slično. Nisu lične potrebe, socioemocionalne i instrumentalne prirode jedini razlog za posjedovanje, odnosno korištenje mobilnih telefona.²¹

Za sociološko proučavanje navedenog uređaja, važno pitanje je funkcija mobitela koja podrazumijeva pohranjivanje podataka u obliku poruka, brojeva i slika. Dva tipa memorije pohranjuju mobilni telefoni, a oba omogućavaju lakše pronalaženje zabilježenih podataka i zaštitu od njihovog gubljenja:

---

¹⁹ Šlogar, Tomislav 2016, Mobitel kao sredstvo individualnog vremena, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb, str. 15

²⁰ Relja Renata, Šuljug Zorana 2010, Novi oblici rada u umreženom društvu, Informatologija, str.146

²¹ Brčina, Dragana 2015, „Računalo i mediji“, Sveučilište Jurja Dobrile, Pula, str. 35

- 1) brojevi, kontakti, adrese, datumi i poruke;
- 2) iskustva, lični identiteti, posebne osobe.²²

Harmonizacija različitih zadataka upotrebom telefona bez mijenjanja lokacije je moguće uslijed sinkronijskog mijenjanja uloga, za razliku od mijenjanja uloga koje je prije bilo dijakronijske prirode. Ugrađenost mobitela u društveni život pojedinca se ogleda u tome da su pojedinci i onda kada su mobilni, i na različitim mjestima na planeti uvijek dostupni, što se često javlja kao problematično pitanje, u smislu koliko je to ustvari optrčavajući za pojedince u privatnom i profesionalnom smislu.

Bez obzira na udaljenost između dvije osobe, mobiteli omogućava njihovu lakšu komunikaciju, kao i održavanje bliskih porodičnih odnosa. Također, mobiteli se koriste kao sredstvo zabave i dokolice, kroz igranje igrica, registrovanje na raznim društvenim mrežama, gledanje filmova, slušanje muzike i slično. Današnji pametni telefoni obiluju raznim „pomagalima“, aplikacijama koje nam pomažu u svakodnevnom životu, poput Siri, Alex, Google Assistant koji u svakoj dozvoljenoj situaciji uskaču i pomažu korisniku, za njega pretražuju, biraju muziku i pokreću druge aplikacije. Svake godine se radi na razvoju najnaprednijih sistema za prepoznavanje glasa što korisnicima omogućava gotovo apsolutno korištenje mobitela bez ruku, što predstavlja primjer razvoja umjetne inteligencije. Kada se radi o razvoju mobilne tehnologije, ova forma umjetne inteligencije predstavlja najzanimljivije područje. Proširena stvarnost je također jedno od područja koje se razvija svake godine, a ogleda se u različitim igricama i mapama koje danas izgledaju potpuno realistično, a na ekranima mobitela se može vidjeti sve ono što pojedinac može vidjeti i u stvarnosti. Pretpostavlja se da će u narednim godinama mobiteli biti toliko unaprijeđeni da će moći obavljati baš sve poslove za njihove korisnike, s tim da je važno naglasiti da ovakav napredak moderne tehnologije treba iskoristiti tako da proizvede pozitivne efekte u životu pojedinca u savremenom dobu, te da mobitel koristi za daleko korisnije stvari u odnosu na tek samo fotografisanje, obrađivanje fotografija i listanje društvenih mreža.²³

Funkcije mobilnih telefona kao novih medija u savremenom društvu su višestruke, od dokolice, zabave, komuniciranja (čitanje mailova, pisanje poruka, poziva), mobilnog bankarstva, pa sredstava za nadzor, što ih čini minijaturnim računarima. Pojedinci su aktivni subjekti u kruženju slika iz javnih i privatnih sfera, zbog kamera na mobitelima koje

---

²² Šlogar, Tomislav 2016, Mobitel kao sredstvo individualnog vremena, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb, str. 37

²³ Singh, J.D. i Yadav, R.A., (2015), „Health complications caused by excessive use of smartphones“, Global Journal of Multidisciplinary Studies, [Online], 4 (2/1), pp. 115- 123.

omogućavaju pojedincima da učestvuju u procesima nadgledanja. Moguće je locirati geografski položaj korisnika koji ima uključen GPS lokator na mobitelu, što pomaže u više situacija, a najviše policiji koja se koristi sistemom praćenja i može tako lakše locirati kriminalca i prikupiti važne informacije o osumnjičenom pregledom o njemu dostupnih podataka pohranjenih u mobitelu, kao i poziva i poruka upućenih drugima. Individue također učestvuju u vlastitom nadziranju, obzirom da im takvo što omogućava mogućnost lociranja i nadziranja.

Sociološka i psihološka istraživanja su u svojim rezultatima došla do zaključka da korištenje mobitela može izazvati ovisnost, a simptomi koji ukazuju na ovisnost su snažna potreba za stalnim provjeravanjem mobitela koji uvijek mora biti uključen, korištenje mobitela i kod kuće gdje je dostupna fiksna linija, zatim pojava socijalnih i finansijskih poteškoća uslijed upotrebe mobilnog telefona i slično.²⁴

Sociološko proučavanje mobitela dolazi u dodir sa zanimanjem sociologije za vrijeme, obzirom da je svakodnevno korištenje mobilnih telefona povezano sa posljedicama koje to izaziva kada se radi o individualnom vremenu pojedinca. Upotreba mobitela izaziva propusnost granica između privatne i radne sfere ljudskog života, multitasking, konstantnu uključenost, mikro koordinaciju i slično. Mobilna tehnologija može se iskoristiti kao sredstvo kojim pojedinci oblikuju svoje vrijeme i dobivaju nazad dio kontrole nad tim vremenom, a sve to uzevši u obzir svakodnevne zahtjeve povezane sa vremenom. Vrijeme je za svakog pojedinca izuzetno značajno i predstavlja socijalnu konstrukciju obzirom da se važnost koju svaki pojedinac pridaje trajanju određenih aktivnosti i događaja u kojima učestvuju pojedinci, određuje s obzirom na važnost vremena koju određuje svaki pojedinac, koje za njega predstavlja socijalnu, simboličku i emocionalnu komponentu.²⁵

Pojedinci mobilne telefone doživljavaju kao uređaje i sredstva kojima oživljavaju mrtvo vrijeme, odnosno omogućava im multitasking, odnosno izvršavanje više zadataka istovremeno, što implicira na prvu negativne posljedice, međutim nije nužno da će se to zaista i desiti. U svakodnevnom životu pojedinaca u savremeno doba preovladava stres, užurbanost i napor, međutim vrijeme slušanja muzike, audio knjiga, učenja ili gledanja videa se može spojiti sa vremenom čekanja, šetnje, vožnje ili vježbanja. Obzirom na različite funkcije koje mobiteli nude, moguća je kontrola vremena, zahvaljujući opcijama preuzimanju digitalnih

---

²⁴Chatterjee 2014, A Sociological Outlook of Mobile Phone Use in Society, International Journal of Interdisciplinary and Multidisciplinary Studies, 55-63

²⁵Šlogar, Tomislav 2016, Mobitel kao sredstvo individualnog vremena, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb, str. 38

dokumenata, pristupa internetu, primanja i čitanja elektronske pošte, pregledavanje i uređivanje tokom mrtvog vremena, gledanje vremenske prognoze i slično. Također, za planiranje vremena u pokretu ili na mjestu pojedinci korisnici mobilnih telefona mogu preuzimati i instalirati aplikacije za tu namjenu. Efikasniju organizaciju vremena mobiteli omogućavaju zahvaljujući funkcijama poput podsjetnika, alarma i rokovnika. Mobilni telefoni pojedincima također mogu poslužiti i kao sredstvo bijega iz svakodnevnice, koja vrlo često može biti teška i komplikovana pa mobilni telefoni nude kontrolu vremena kroz emotivni utjecaj na pojedinca.²⁶

Mobilni telefon u savremeno doba predstavlja sredstvo sa dvojakom ulogom, u jednom smislu predstavlja sredstvo gubljenja slobodnog vremena, a u drugom smislu radi se o oslobađajućem alatu koji služi za dobivanje na vremenu. Mobilni telefon predstavlja alat čija je izuzetna pozitivna karakteristika kreativnost, u smislu dostupnosti u bilo koje doba dana, poziva i primanje i komuniciranje putem elektronske pošte koje diktiraju određene socijalne norme. Pojedinci sami donose odluke o načinu korištenja osnovnih funkcija za organizaciju vremena, pri čemu je za napredno korištenje mobilnih telefona presudna tehnološka pismenost, veća sposobnost suženja mobilnom tehnologijom i informisanost o aplikacijama i mogućnosti igranja uloga.

Osobe dobivaju pristup prošlosti kroz sjećanja i iskustva zapisana u obliku pisanih poruka, slika, audio ili video snimki, pohranjenih mailova i slično, što znači da mobilni telefoni predstavljaju uređaj koji za svakog pojedinca znači vezu između sadašnjosti i prošlosti. Sredstvo kojim ljudi koriste određene vremenske segmente za dokolicu i zabavu, ali i mogućnost personalizacije prostora kroz slušanje muzike i igranje igrice. Operateri identificiraju potrebe korisnika koje su se razvile iz esencijalnih potreba za globalnim pristupom informacija i momentalnom komunikacijom, kroz mobilno dijeljenje podataka i trenutaka, te mobilnu muziku. Mijenjanje ponašanja korisnika je osnova za varijacije svih potreba koje pojedinci imaju sa mobitelom, a omogućavaju život oslobođen od artificijelnih prepreka koje im postavljaju ograničenja infrastrukture iz prošlosti.²⁷

---

²⁶Slogar, Tomislav 2016, *Mobitel kao sredstvo individualnog vremena*, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb, str. 39

²⁷ibid, str.39

3.1. Korištenje mobitela u svakodnevnom životu

Mobilni telefoni u svakodnevnom životu okružuju sve pojedince u kućama, na poslu ili jednostavno na ulicama. Nekada, kada su se tek pojavili mobilni uređaji oni su služili za pozivanje i primanje poziva, i eventualno slanje poruka. Međutim, danas se radi o uređajima koji pored navedenih osnovnih funkcija služe i za informisanje, komuniciranje na raznim mrežama, zabavu i dokolicu. Neizbježan dio stvarnosti svih pojedinaca u svakodnevnom životu su vremenom postali mobiteli, a naročito zbog činjenice da je kombinacija u stvarnom životu skoro pa zamijenjena komunikacijom putem mobitela preko raznih aplikacija. Ta komunikacija je vrlo često kombinovana sa komunikacijom u stvarnom životu. Svako se treba zapitati koliko ustvari dnevno provodi vremena mobilnom uređaju, odnosno koliko često svaki pojedinac zanemari pažnju osobe sa kojom sjedi, zbog pogleda upućenog ekranu mobitela. Velika količina vremena koju pojedinci provode u svakodnevnom životu na mobitelu, naročito do u kasne noćne sate, izaziva prisutnost depresije, te ovisnost koja se može predvidjeti na osnovu faktora poput načina življenja, spola ili depresivnog stanja.²⁸

Navika ili ovisničko ponašanje su česta pojava svakodnevnog korištenja mobilnih telefona, koji nekada čak izazivaju i panične napade koji nastaju uslijed nemogućnosti korisnika da u svakom trenutku bude povezan putem mobilnog uređaja, zatim nemogućnosti samoregulacije prilikom korištenja mobitela i namjerno korištenje mobitela zarad olakšavanja osjećaja stresa i dosade. Međutim, i pored navedenih negativnih efekata, u historiji nije zapamćeno da je jedan uređaj kao predstavnik digitalne tehnologije doživio brzu i široku primjenu i korištenje. Obzirom da se sve to dešava u posljednjih par desetljeća, ovaj socijalni fenomen još uvijek nije dovoljno istražen, odnosno utjecaj mobitela, njegova korisnosti i negativni efekti u svakodnevnom životu je predmet istraživanja mnogim istraživača u posljednje vrijeme. U posljednjih nekoliko godina, kao globalni fenomen može se navesti prihvatanje i korištenje mobilnih telefona kod mlade populacije i kod omladine predstavlja integralni dio svakodnevnog života kao glavni oblik elektronske komunikacije. Pomak od tehnološkog ka društvenom alatu je nastao zahvaljujući pojavi i uspjehu mobilnih telefona.²⁹

Ovdje je važno istaknuti da kada se govori o mobilnim telefonima, nije važna činjenica da se radi o novoj pojavi, već tehnologija koja je od njih načinila upravo ovoliko uspješan primjerak digitalnog napretka. Analogna tehnologija koja je karakterisala početnu generaciju

---

²⁸Abičić, Tena 2018, Navike korištenja mobilnih uređaja generacije Y, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb, str. 9

²⁹Relja Renata, Božić Tina 2012, „Socio-ekonomski aspekti korištenja mobitela među mladima“, Media, culture and public relations, 3, str. 138-149

mobilnih telefona je rezultirala mogućnostima poput komunikacije i istovremene mobilnosti. Druga generacija telefona je okarakterisana kao značajno praktičnija i manje nezgrapna, pri čemu je važno da početne vrtoglave cijene počinju padati, a mobilni telefoni su postajali sve dostupniji svim građanima, što je bilo značajno obzirom na porast popularnosti mobilnih telefona. Mobilne telefonske veze znatno nadmašuju sposobnosti fiksnih telefona, a prednosti u odnosu na računare su prije svega mogućnost bankovnih transakcija, naručivanja karata za prevoz i društvene aktivnosti, dolazak na mrežu i slično. Mobilni uređaji omogućavaju brže transakcije obzirom da je brži i praktičniji način pristupa internetu, u doba koje je obilježeno stalnim kretanjem i ubrzanim stilom života. Također, održavanje rodbinskih veza je olakšano, obzirom da zahvaljujući mobitelima roditelji mogu biti u stalnom kontaktu sa djecom, a u isto vrijeme i obavljati poslove, te je prednost u odnosu na fiksni telefon mogućnost obavljanja poslovnih i ličnih razgovora.³⁰

Devedesete godine prošlog stoljeća su vremenski period za koji se vezuje porast i ekspanzija mobitela među mlađom populacijom, obzirom da su ih karakterisale:

- manje dimenzije,
- redukcija cijena;
- uvođenje prepaid telefonske kartice;
- jedinstvene funkcije i karakteristike.³¹

Vrlo važna je uloga mobitela u svakodnevnom životu mladih, ali i ostalih pripadnika populacije, u kontekstu njihovih društvenih odnosa, a osnovni razlozi korištenja mobitela su:

- funkcionalnost i mikro koordinacija društvenog života;
- fleksibilnost i spontanost u svakodnevnom životu
- dogovaranje ili otkazivanje društvenih aktivnosti i dužnosti;
- fluidnija kultura informacijske društvene interakcije.

Organizacija društvenog života je prije zavisila od fiksnog telefona, a ona je danas u potpunosti zavisna od mobilnog telefona, a naročito društvenih mreža. U svakodnevnom

---

³⁰Relja Renata, Božić Tina 2012, „Socio-ekonomski aspekti korištenja mobitela među mladima“, Media, culture and public relations, 3, str. 138-149

³¹Stanić, Ivana 2007, Mobitel i mladi - uporaba i zlouporaba - bežično nasilje, NZL, br. 17(18), str. 563-565

životu korisnici mobitela pored osnovnih funkcija koriste iste za informisanje o saobraćaju, događajima, aktuelnim novostima, zatim socijalnu korisnost kroz ostvarivanje potrebe za komunikacijom kroz chat, zatim za razonodu, svladavanje dosade, igranje igrica, slušanje muzike, dopisivanje sa vršnjacima, porodicom, poslovnim kolegama i slično. Mobilni uređaji također se koriste za izražavanje vlastitog identiteta, u smislu načina iskazivanja statusa. Mobitel omogućava stalnu dostupnost s obzirom na lokaciju i vrijeme, a korištenjem telefona se transformiše prostorna i vremenska dimenzija, pri čemu prepreka više nije udaljenost.³²

Jedan od osnovnih motiva za korištenje mobilnog telefona u svakodnevnom životu je dostupnost, a za dostupnost se vezuje i pojam emancipacije. Također, i oni rijetki koji mobitel ne koriste smatraju da je mobitel pogodan alat za stvaranje slike o drugima kao i za osvještavanje vlastitog identiteta. Burne revolucionarne promjene su karakteristične za današnje oblike komunikacije, obzirom na novonastalu novu kulturu komuniciranja. Tekstualne poruke su jedan od novih oblika komunikacije i kao takve najviše pozitivnih ocjena su dobile od omladine, kojima je to primarni oblik komunikacije (korištenje nestandardnog jezika, jeftini način komunikacije, mogućnost jedinstvenog kreativnog izražavanja).

3.2. Mobilna telefonija u Bosni i Hercegovini

Kako bi se bliže upoznali sa temom ali i pregledom situacije u Bosni i Hercegovini bitno je da analiziramo zvanične izvještaje o telekomunikacijskim pokazateljima. Regulatorna agencija za komunikacije (RAK) izdaje godišnje izvještaje sa pokazateljima o broju korisnika fiksne i mobilne telefonije. Na prvu je primjetan pad korisnika fiksne telefonije, a samo je u izvještajima između 2017. godine i 2018. godine zabilježen pad od preko 40 hiljada korisnika.

Kada je u pitanju mobilna telefonija osjetan je blagi rast korisnika. U istom periodu kada je fiksna telefonija izgubila dio korisnika, mobilna je evidentirala porast za 21 hiljadu korisnika. Broj korisnika mobilne telefonije, zbirno pre-paid i post-paid pretplate na dan 21.12.2018. godine je iznosio 3.461.058 korisnika. Zanimljivo je da prema popisu iz 2013. godine u Bosni i Hercegovini živjelo 3.531.159 stanovnika. Analizirajući ove podatke to znači da gotovo svaka osoba u Bosni i Hercegovini ima mobilni uređaj. Uzimajući u obzir broj osoba koje su napustile Bosnu i Hercegovinu od 2013. godine, omjer ovih brojeva je još približniji.

---

³²Relja Renata, Božić Tina 2012, „Socio-ekonomski aspekti korištenja mobitela među mladima“, Media, culture and public relations, 3, str. 138-149

Nadalje primjetan je ozbiljan pad u upotrebi funkcija prve generacije mobitela, odnosno u odlazno saobraćaju, razgovaranju, te u slanju kratkih poruka, šire poznatih kao SMS. Tako je u periodu između 2017. i 2018. godinesmanjen broj odlaznih poziva mobilne telefonije za 111 miliona minuta. Kada je u pitanju slanje SMS-ova u svega godinu dana taj broj je skoro prepolovljen. Tokom 2017. godine ukupno je poslano 700.380.323. poruke, dok je u 2018. godini taj broj bio svega 495.792.672 poslanih poruka.³³

Pad u broju korisnika i saobraćaju bi detaljnije trebale analizirati marketing grupe i direktorski odbori svih telekom operatera koji djeluju na području Bosne i Hercegovine. U istim tim izvještajima evidentna je jedna druga pojava koja donekle može odgovoriti zašto se tako drastično smanjio broj korisnika fiksne telefonije, kao i saobraćaj poziva i kratkih poruka u mobilnoj telefoniji. Porast broja korisnika interneta je više nego vidljiv, i to svih mogućih vrsta i priključaka. Međutim najevidentniji porast je kod broja korisnika mobilnog interneta, te prema podacima RAK-a taj broj je za svega godinu dana porastao za skoro 370 hiljada korisnika, s 1.421.817 korisnika u 2017. godini, na 1.789.989 korisnika u 2018. godini.³⁴

Upravo ovaj broj korisnika mobilne telefonije i mobilnog interneta je prva polazna tačka pri pisanju ovog rada. Ovi statistički podaci nam govore da su mobilni uređaji u pratnji mobilnog interneta visoko prisutni u bosanskohercegovačkom društvu. U nastavku ćemo pokušati pronaći poveznice između ovih visokih brojki i otuđenosti ljudi, a u skladu sa stavovima iskazanim od strane ispitanika u istraživanju.

---

³³ Regulatorna agencija za komunikacije 2019, Godišnji izvještaj regulatorne agencije za komunikacije za 2018. Godinu, Sarajevo, str. 16-18

³⁴ Regulatorna agencija za komunikacije 2019, Godišnji izvještaj regulatorne agencije za komunikacije za 2018. godinu, Sarajevo, str. 16-18

II. METODOLOŠKI OKVIR RADA

Kroz naše istraživanje analiziramo upotrebu mobitela u svakodnevnom životu. Široka rasprostranjenost i dostupnost mobitela i interneta dterminirala je potrebu za uključenošću što šire ciljne populacije. Kroz istraživanje uspostavljamo korelacije između upotrebe mobitela i otuđenja modernog čovjeka.

1. Problem istraživanja

Mobiteli za komercijalu upotrebu pojavili su se krajem 1980-ih godina prošlog stoljeća i stidljivo su najavili komunikacijsku revoluciju. Ni sami izumitelji mobitela za masovne upotrebe nisu vjerovali da će svega trideset godina kasnije na svijetu biti 4,68 milijardi korisnika mobilne telefonije. Neosporno je da se desila komunikacijska revolucija. Zahvaljujući pojavi mobitela, interneta i kompjutera povezanost među ljudima iz različitih država sa različitih kontinenata je nikada lakša i pristupačnija. Čovjek je socijalno biće i kao takvo za preživljavanje ima potrebu za društvenom interakcijom. Današnji mobiteli, pametni telefoni su napravljeni sa toliko dodatnih funkcija da su samodovoljni svakom pojedincu da potroši ogromnu količinu vremena koristeći ih, bez da ostvari živu interakciju sa ljudima iz okruženja. Ovaj rad će se upravo pozabaviti istraživanjem problema utjecaja mobitela na otuđenost čovjeka u svakodnevnom životu.

2. Predmet istraživanja

U svakodnevnom javnom diskursu sve se više mogu čuti informacije o prekomjernoj upotrebi mobitela. Roditelji prilikom odgoja koriste mobitele kao provjerenu metodu za čuvanje pažnje kod male djece i izbjegavanje situacija praćenih plaćem. Mladi većinu svojih interakcija i prvih kontakata sa vršnjacima ostvaruju putem različitih aplikacija na mobitelu. Predmet istraživanja je da saznamo koliko i za šta pojedinci koriste mobitele u svakodnevnom životu. Da li upotreba mobitela olakšava svakodnevnicu ili se stvara ovisnost o mobitelu i beskorisnim aplikacijama. Zanima nas da li će prekomjerna upotreba mobitela dovesti do kompletnog otuđenja pojedinaca ili nekih određenih društvenih grupa.

2.1. Teorijska osnova istraživanja

Teorijska osnova istraživanja se bazira na analizi ranijih teorijskih radova o otuđenosti čovjeka i usporedbom sa dobivenim rezultatima provedenog istraživanja. Prikupiti će se teorijski i empirijski podaci koji će dati sliku o ovom fenomenu u Bosni i Hercegovini.

3. Ciljevi istraživanja

3.1. Naučni cilj

Naučni cilj je provođenje istraživanja čiji rezultati će biti od koristi akademskoj zajednici i drugim istraživačima za pokretanja dodatnih istraživačkih procesa vezanih za utjecaj novih tehnologija na ljude i njihovu svakodnevnicu. Istraživanje ima za cilj postaviti baznu analizu stepena ovisnosti o mobitelima i desocijalizacije ljudi.

3.2. Društveni cilj

Društveni cilj je informisati različite skupine o stepenu utjecaja mobitela na stanovništvo u Bosni i Hercegovini. Omogućiti dostupnost rezultata medijima, obrazovnim institucijama, vladinim i nevladinim organizacijama. Cilj je ispitati građane i građanke o razlozima i vremenu upotrebe mobitela.

4. Sistem hipoteza

4.1. Generalna hipoteza

Nekontrolisana i prekomjerna upotreba mobitela u svakodnevnom životu dovodi do otuđenosti čovjeka.

Indikatori: Pisani stavovi ciljanih skupina, direktnih korisnika iskazani kroz upitnike.

4.2. Posebne-pojedinačne hipoteze

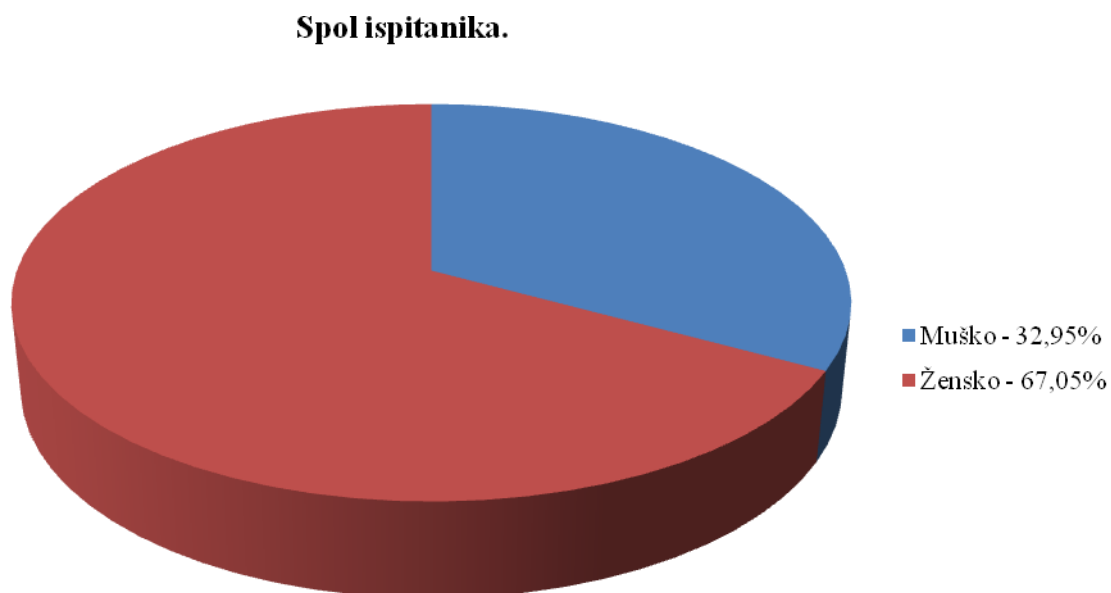
1. Različite pojave i aktivnosti iz okruženja, prijatelji, porodica, hobiji, obrazovno i radno okruženje bitno utiču na način upotrebe mobitela.
2. Ako je slobodno vrijeme kvalitetno ispunjeno onda se stvaraju pretpostavke za manje korištenje mobitela, a samim tim i mogućnost otuđenosti čovjeka.

5. Način istraživanja

5.1. Uzorak ispitanika

U istraživanju je učestvovalo pet ciljanih skupina: učenici iz osnovnoškolskog uzrasta, učenici srednjoškolskog uzrasta, studentski uzrast, zaposlene i nezaposlene osobe, te osobe treće životne dobi. Ukupno je u istraživanju učestvovalo (N=516) ispitanika, od čega osnovnoškolaca (N=87), srednjoškolaca (N=88), studenata (N=85), zaposlenih i nezaposlenih (N=193) i osoba treće dobi (N=63).

Graf 1. Podaci o spolu ispitanika.

5.2. Instrumenti

U istraživanju je korišten anketni upitnik za ispitivanje stavova kreiran za potrebe ovog istraživanja. Upitnik se sastojao od 38 čestica.

U prvom dijelu anketnog upitnika ispitanici su upoznati sa svrhom provođenja istraživanja, povjerljivošću podataka, rodnoj senzitivnosti i anonimnosti ispunjavanja upitnika.

Zatim su uslijedila demografska pitanja (spol, dob, obrazovanje i zanimanje).

U drugom dijelu anketnog upitnika kroz 18 čestica sa više ponuđenih odgovora, ispitivali smo stvarne navike ispitanika o svrsi upotrebe mobilnih uređaja, vrsti aplikacija, načinu komuniciranja, vremenu upotrebe i finansijskim aspektima korištenja mobilnih uređaja.

U trećem dijelu kroz 11 čestica, podijeljenih u dvije subskale "prisustvo mobitela" i "upotreba mobitela" ispitivali smo stavove ispitanika o svakodnevnom prisustvu i upotrebi mobilnih telefona za vrijeme grupnih ili individualnih aktivnosti. U ovom dijelu ispitanici su odgovarali na skali Likertovog tipa odgovorima od 1 do 5, pri čemu je 1 – „U potpunosti se slažem“; 2 - "Djelomično se slažem"; 3 - „Niti se slažem,niti ne slažem“; 4 - „Djelomično se ne slažem“ i 5 - "U potpunosti se ne slažem".

5.3. Procedura

Za provođenje istraživanja je ostvarena saradnja sa Ministarstvom za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo, te je uz njihovu dozvolu provedeno u osnovnim i srednjim školama (PRILOG 1). Također ostvarena je saradnja sa Centrom za zdravo starenje Općina Centar Sarajevo.

6. Naučna i društvena opravdanost istraživanja

6.1. Naučna opravdanost istraživanja

Ovo istraživanje je naučno opravdano jer će doprinijeti stjecanju saznanja o predmetu ovog istraživanja, a samim time i obogatiti trenutna saznanja koja se odnose na upotrebu mobilnih telefona i njihov utjecaj na otuđenje čovjeka u svakodnevnom životu. Dodatna naučna opravdanost ovog istraživanja proizlazi i iz toga što ovakva vrsta istraživanja nije učestala na

području Bosne i Hercegovine i Kantona Sarajevo. Ovo istraživanje može pružiti mali doprinos, pomoć i motivaciju da se pokrenu šira, sveobuhvatna istraživanja koja će prikupiti još relevantnije podatke i informacije u vezi sa predmetom ovog istraživanja.

6.2. Društvena opravdanost istraživanja

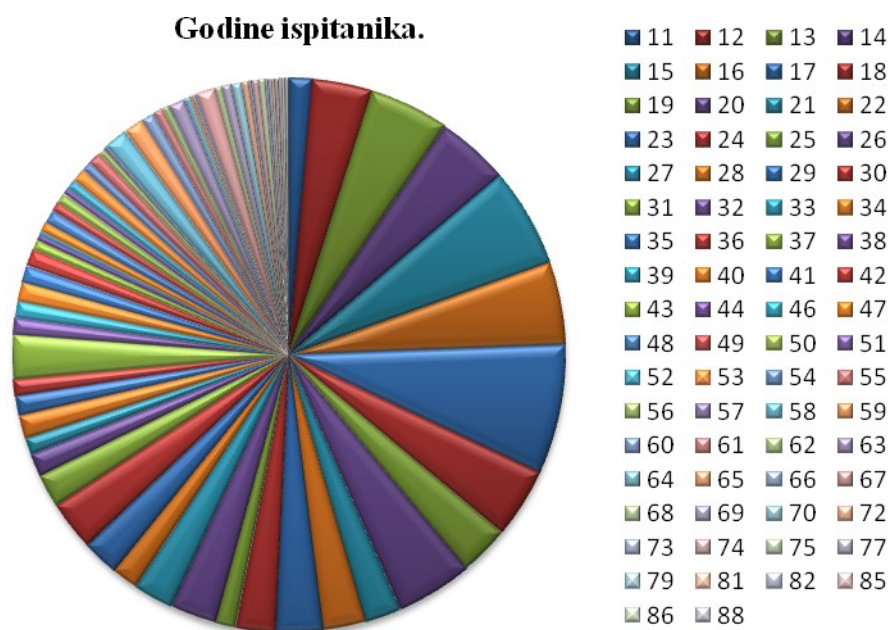
Ovo istraživanje je društveno opravdano zbog potrebe pronalaska kvalitetnih rješenja za navedeni problem istraživanja, upotrebu mobilnih uređaja, odgovorno korištenje. Osim toga društvena opravdanost se ogleda i u tome što kroz ovo istraživanje, ali i onda koja će uslijediti u budućnosti možemo identifikovati prilike za unapređenje korištenja mobilnih uređaja za korisne aktivnosti, poput online nastave, istraživanja u nastavi i slično.

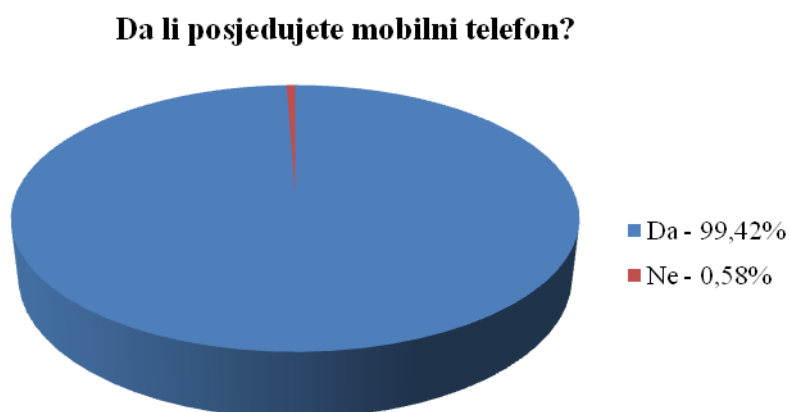
III. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

U nastavku rada su predstavljeni rezultati istraživanja koje je provedeno. Kroz analizu upitnika dobit ćemo bolji uvid u stavove ispitanika u vezi sa upotrebom mobilnih uređaja, i eventualnom povezanošću sa društvenim otuđenjem. Ranije smo se upoznali sa korisnicima mobilne telefonije u Bosni i Hercegovini te smo mogli doći do zaključka da skoro svaka osoba u BiH posjeduje mobilni uređaj. U obzir smo uzeli da djeca do dobi od 10 godina najčešće na posjeduju mobilni uređaj, te iz tog razloga smo odlučili da donja granica za učešće u istraživanju bude 11 godina, odnosno šesti razred osnovne škole. Gornju granicu za istraživanje nismo postavljali što se pokazalo tačnim jer i osobe treće generacije redovno koriste usluge mobilne telefonije. Ponavljamo da je u istraživanju učestvovalo ukupno (N=516) ispitanika, gdje je najmlađi ispitanik imao 11 godina, a najstariji 88 godina. Prosječna starost ispitanika je 29,45 godina (AS=29,45).

Graf 2. Godine ispitanika.

Graf 3. Prikaz ispitanika koji posjeduju mobilni telefon.

Grafikon 3. jasno ukazuje da gotovo svi ispitanici posjeduju mobilni telefon, preciznije ukupno njih (N=513) odnosno 99,42%. Djelomično može biti i iznenađujući podatak da tri ispitanika ne posjeduju mobilni uređaj, pogotovo iz razloga što se istraživanje radilo u urbanom centru Kantona Sarajevo. Daljnjom analizom uvidjeli smo da se radi o osobama treće dobi, što donekle može biti razumljivo. Za naše istraživanje je bitno da smo dobili relevantan broj ispitanika koji imaju i koriste mobilne telefone, kako bi dalje mogli analizirati njihova ponašanja, navike i učestalost upotrebe mobilnih telefona i pratećih aplikacija. Ukoliko usporedimo ove rezultate sa statističkim podacima Regulatorne agencije za komunikacije vidjet ćemo da su postoci veoma slični po pitanju ukupnog broja korisnika mobilne telefonije.

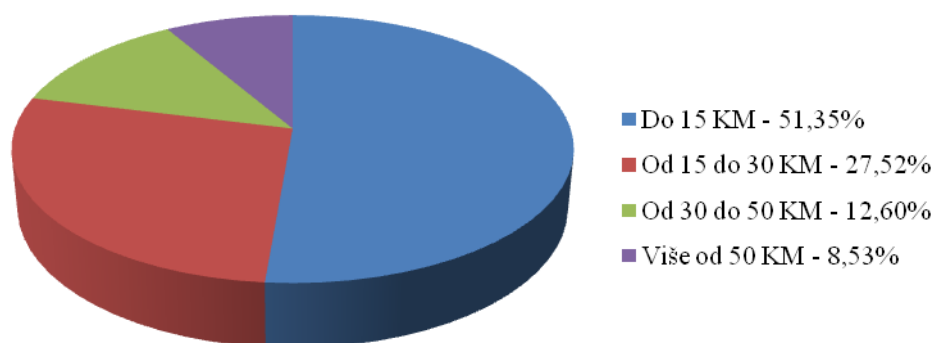
Graf 4. Prikaz broja mobilnih telefona koje posjeduju ispitanici

Vidljivo je da kod korisnika u Kantonu Sarajevo i dalje prevladavaju korisnici koji imaju jedan mobilni telefon. Međutim zanimljivo je da čak (N=24) ispitanika imaju dva ili više mobilnih telefona. Zanimljivo bi bilo napraviti ponovljeno istraživanje za dvije do tri godine, te ispitati da li će doći do povećanja broja ispitanika koji imaju više mobilnih telefona, ili možda još bolje mobilnih priključaka, s obzirom da sve veći broj proizvođača mobilnih uređaja u posljednje vrijeme proizvodi uređaje koji podržavaju dva mobilna priključka, odnosno upotrebu dvije SIM kartice. Globalni trendovi ukazuju na to da sve veći broj korisnika, naročito iz poslovnog svijeta ima više od jednog mobilnog priključka.

Graf 5. Prikaz mjesečnih troškova za mobilnu telefoniju ispitanika.

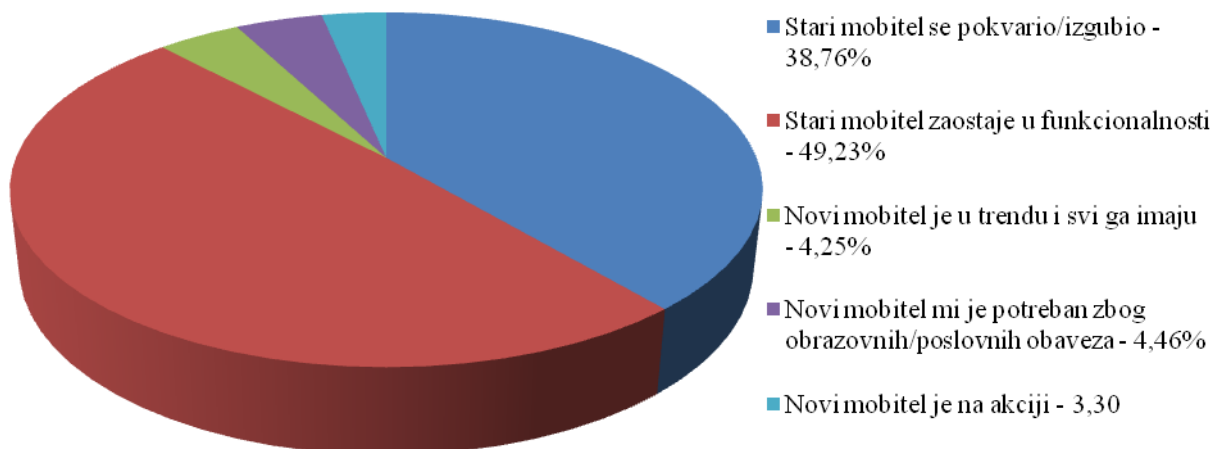
Mjesečni trošak ispitanika za mobilnu telefoniju.

Grafikon 5. pokazuje da više od polovine ispitanika, tačnije 51,35% na mobilnu telefoniju troši iznose koji se graniče sa najnižim mogućim kod bosanskohercegovačkih operatera. Analizirajući tri najveća telekom operatera u BiH (BH Telecom, m:tel i Eronet) utvrdili smo da se najjeftiniji postpaid paketi kreću u iznosima oko 15 KM. U ovu grupu do 15 KM spada i velika većina prepaid korisnika. Jasno ukazuju i svi izvještaji Regulatorne agencije za komunikacije da je dolaskom mobilnog interneta treće generacije u mnogome opala potrošnja korisnika mobilne telefonije za klasične funkcije pozivanja i slanja kratkih pisanih poruka. Iznenađujuće je da ipak postoji veliki broj ispitanika koji izdvajaju veća sredstva za troškove mobilne telefonije. Posebno je bitno naglasiti da (N=44) ispitanika troše više od 50 KM mjesečno za mobilnu telefoniju.

Graf 6. Prikaz razloga promjene mobilnih telefona kod ispitanika.

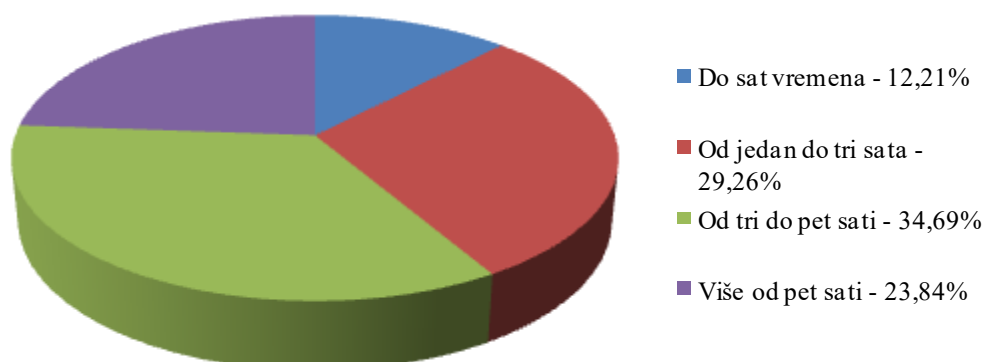
Razlog promjene mobilnog telefona kod ispitanika.

Grafikon 6. nam pokazuje motive korisnika za promjene mobilnih telefona koje koriste. Na osnovu rezultata je vidljivo da su ispitanici više orijentisani na funkcionalnost nego na trendove. Da li na to utiče platežna moć ispitanika u ovom istraživanju nismo ispitivali. (N=200) ispitanika je reklo da je razlog promjene mobilnog telefona taj što im se prethodni mobitel pokvario ili su ga negdje izgubili. Nešto više (N=254) ispitanika su kao razlog promjene mobilnog telefona naveli zaostatak u funkcionalnosti uređaja koji posjeduju. S obzirom na brzinu kojom se dešavaju tehnološke promjene, ovaj rezultat je donekle mogao biti i očekivan.

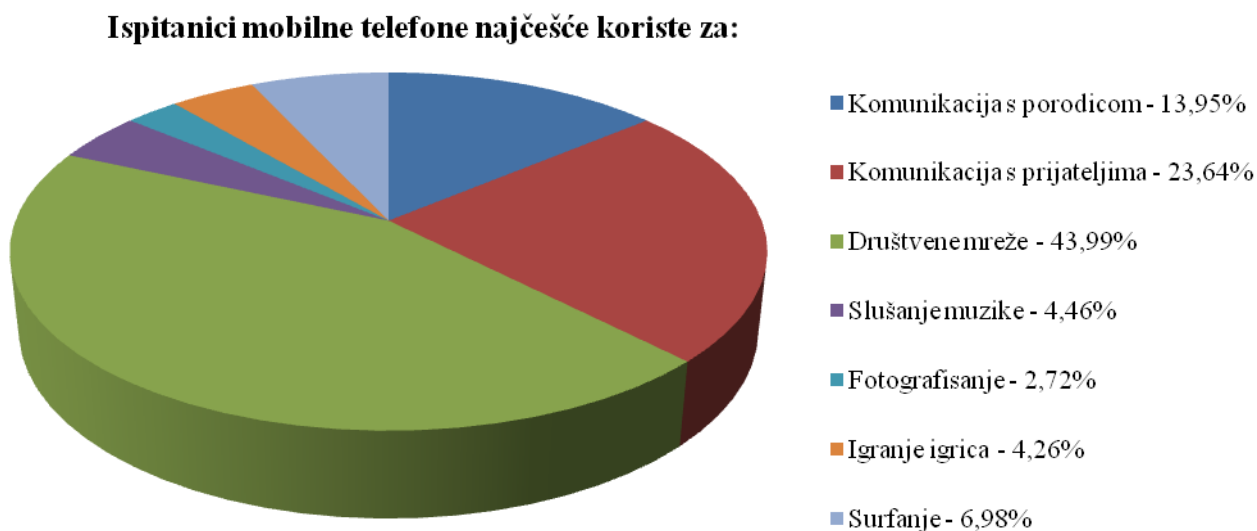
Graf 7. Prikaz dnevne upotrebe mobilnih telefona kod ispitanika.

Dnevna upotreba mobilnih telefona kod ispitanika.

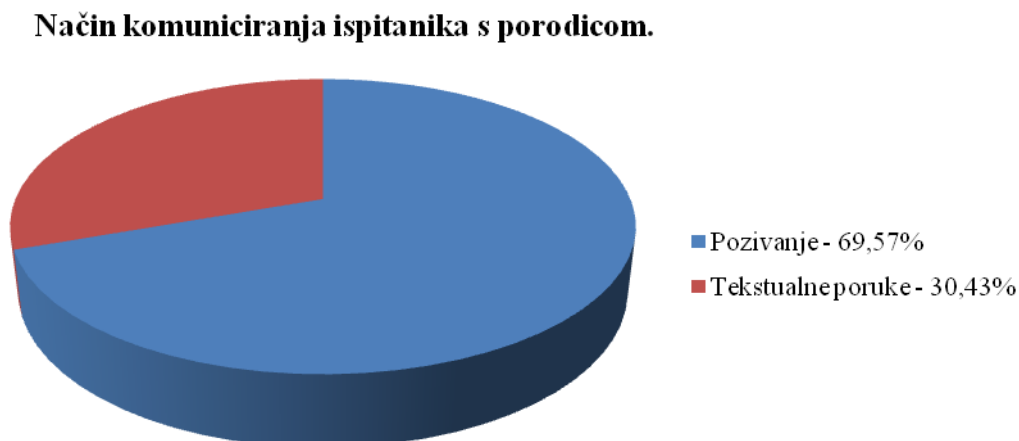
Sa grafikonom 7. već polako ulazimo na teritorij analiziranja navika ispitanika po pitanju upotrebe mobilnih telefona. Zabrinjavajuće je da (N=123) odnosno 23,84% ispitanika dnevno upotrebljava mobilni telefon duže od pet sati. Od ukupnog broja onih koji koriste mobilni telefon duže od pet sati najviše je mladih, odnosno ispitanici koji su u procesu obrazovanja (učenici osnovnih i srednjih škola, te studenti), i to (N=87). Upravo ove grupacije je najviše i u grupi ispitanika koji su odgovorili da mobilne telefone dnevno koriste od tri do pet sati. Ukupno je (N=179) ispitanika se izjasnilo da spadaju u ovu grupu po vremenu upotrebe, od čega su ispitanici koji su u procesu obrazovanja (N=103). Svega (N=16) ispitanika koji su u procesu obrazovanja su se izjasnili da mobilni telefon dnevno koriste do sat vremena.

Graf 8. Prikaz najčešćih razloga upotrebe mobilnih telefona kod ispitanika.

Kroz grafikon 8. smo dobili podatke o tome za šta ispitanici koriste svoje mobilne telefone. Sasvim očekivano na prvom mjestu se nalaze društvene mreže, koje ukupno (N=227) ispitanika najčešće koristi. I tu prednjače grupe mladih, tako da je ukupno (N=137) osnovaca, srednjoškolaca i studenata izjavilo da svoje mobilne telefone najčešće koriste kako bi pristupili različitim društvenim mrežama. Nakon društvenih mreža ispitanici mobilne telefone najčešće koriste kako bi ostvarili komunikaciju s prijateljima i porodicom. Svega (N=9) mladih iz grupe koji su u procesu obrazovanja je izjavilo da mobilne telefone najčešće koriste za komunikaciju sa članovima porodice. Evidentno je da mladi svoje slobodno vrijeme najčešće provode koristeći svoje mobilne telefone, i to najviše na različitim društvenim mrežama.

Graf 9. Prikaz najčešćeg načina komunikacije ispitanika sa porodicom putem mobilnog telefona.

Iz grafikona devet je vidljivo da ispitanici sa članovima porodice najčešće komuniciraju putem pozivanja. Na taj način se na neki način zadržava interakcija, jer glasovno razmjenjuju pitanja i odgovore, te je moguće ostvariti i zadržati određeni stepen bliskosti. Primjetno je da osobe treće dobi u skoro istom omjeru kao i mladi koriste tekstualne poruke za komunikaciju sa članovima porodice. Od ukupno ispitanih (N=63) osoba treće dobi, njih (N=15) 23,80% je izjavilo da tekstualne poruke koristi kao češći oblik komunikacije sa članovima porodice.

Graf 10. Prikaz najčešćeg načina komunikacije ispitanika sa prijateljima putem mobilnog telefona.

Međutim kada je u pitanju komunikacija sa prijateljima, situacija je u mnogome drugačija. (N=419) ispitanika, tj. 81,20% se izjasnilo da u ovome slučaju češće koriste tekstualne poruke. Tu se prvenstveno misli na različite mobilne aplikacije Facebook Messenger, Viber, WhatsApp koje omogućuju razmjenu poruka i to najčešće čak i uz veoma slabu internet konekciju. Osobe treće dobi gotovo podjednako koriste pozivanje i tekstualne poruke u komunikaciji s prijateljima. Najizraženija je grupa srednjoškolaca od kojih je čak 94,30% (N=83) iz grupe ispitanika odgovorilo da kao češći model komunikacije sa prijateljima koriste tekstualne poruke. Veoma slična situacije je i sa učenicima osnovnih škola, te njih 82,80% (N=72) se izjašnjava da češće koriste tekstualne poruke mobilnih aplikacija za komunikaciju sa prijateljima. „Kako će uticaj interneta i pratećih pojava na naš život i dalje jačati, možemo da vidimo u rodnoj zemlji Microsofta, Apple i Googla. Tamo su već i djeca mlađa od osam godina daleko ispred nas: još 2013. godine 5% djece stare od nula do osam godina u SAD imalo je pristup mobilnom internetu, 63% njih imalo je smartfon, a 38% djece mlađe od dvije godine koristilo je mobilne uređaje.“³⁵ Ispitanici iz Kantona Sarajevo samo potvrđuju da se krećemo u skladu sa trendovima Zapada. Još jedan zanimljiv podatak u knjizi Sajberpsihologija iznosi autorica, a to je da „40% Amerikanaca koristi smartfone dok su s drugim ljudima, dakle s prijateljima u kafiću, ili kod kuće večeraju s porodicom – mobilni internet je, dakle, uvijek prisutan. (The Mobile Movement Study, April 2011)“³⁶ Isti trend je vidljiv i u Bosni i Hercegovini, na način da upotreba telefona, čak krši i osnove principe bontona i lijepog ponašanja. Svakodnevno možemo svjedočiti grupama ljudi koje provode zajedničko slobodno vrijeme, te umjesto da razgovaraju jedni sa drugima, više vremena provedu koristeći se svojim pametnim telefonima. Kakav učinak na društvo će imati sve veća upotreba pametnih telefona i novih tehnologija, te da li će se razumijevanje ljudske interakcije vremenom promijeniti trenutno ne možemo znati. Da li će se u narednim godinama glasovni kontakt, pozivanje u potpunosti izgubiti ne smijemo da tvrdimo. Ono što trendovi pokazuju je da će definitivno opasti, a da će prioritetna biti pisana komunikacija.

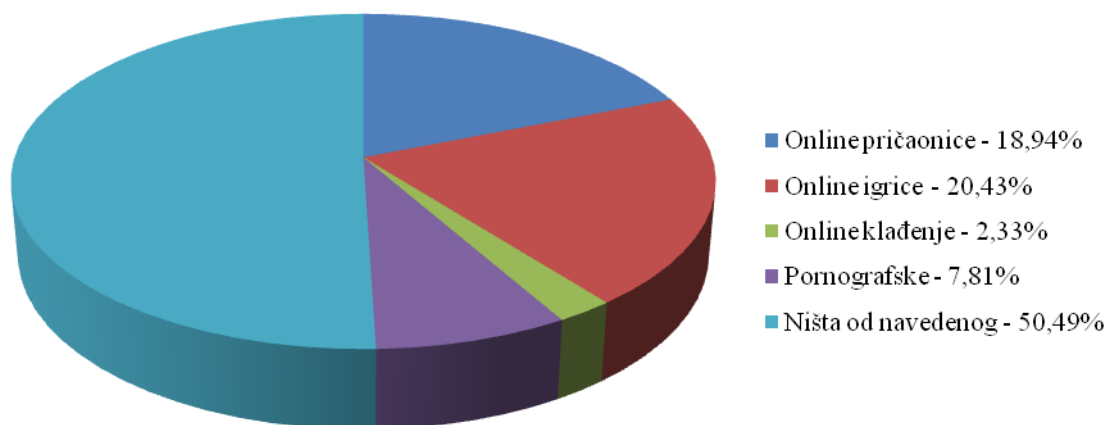
³⁵Kacer, Katarina 2019, Sajberpsihologija, Laguna Beograd, str. 17

³⁶Kacer, Katarina 2019, Sajberpsihologija, Laguna Beograd, str. 20

Graf 11. Prikaz vrsta stranica koje su ispitanici koristili na mobilnim telefonima u zadnjih sedam dana.

Vrste stranica koje su ispitanici posjećivali s mobilnih telefona.

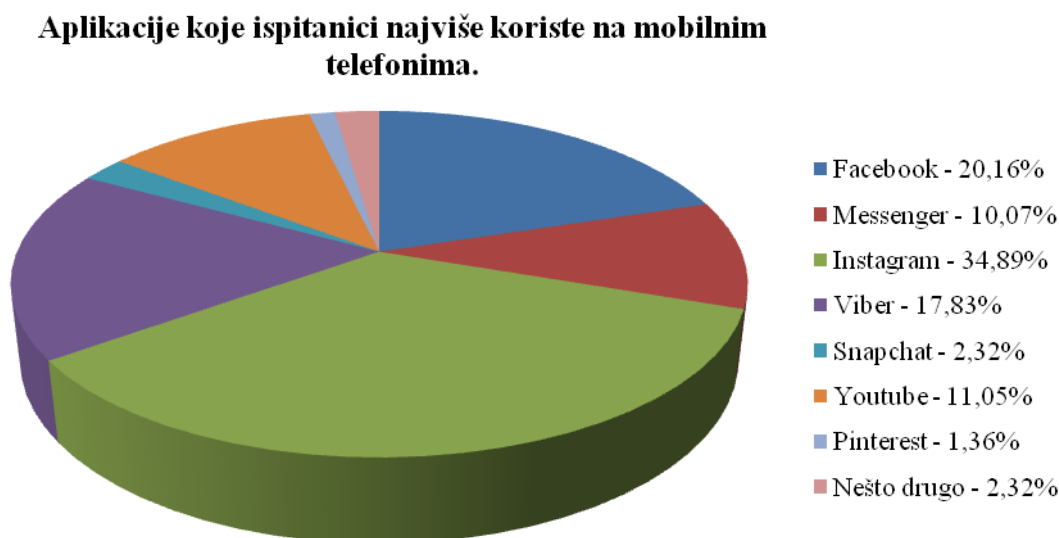

Ispitanici i korisnici interneta kroz grafikon 11. su pokazali da još uvijek ne koriste sve trendove koje je *world wide web* donio sa sobom. I pored toga, vidljivo je da svaki peti ispitanik odnosno 20,43% ispitanika, posjećuje stranice na kojima je moguće igrati online igrice. Veoma slična statistika je i sa online pričaonicama koje je posjećivalo 18,94% ispitanika. Pornografske stranice posjećuje svaka 12 osoba odnosno 7,81% ispitanika, dok je stranice na kojima je moguće online klađenje posjetilo svega 2,33% ispitanika.

Međutim u razvijenom svijetu situacija je nešto drugačija. „Za opuštanje, bijeg od problema ili briga koriste se prije svega pornografija, online kockanje i oblici društvene komunikacije kao što su online pričaonice i društvene mreže. – Elajs Abudžaud profesor na stanfordskoj Klinici za poremećaje kontrole impulsa“³⁷

³⁷Kacer, Katarina 2019, Sajberpsihologija, Laguna Beograd, str. 71

Graf 12. Prikaz aplikacija koje ispitanici najviše koriste na mobilnim telefonima.

Kada su u pitanju upotrebe aplikacija, ispitanici, njih (N=180), odnosno 34,89% najčešće koristi Instagram. Više od pola tih korisnika su učenici osnovnih i srednjih škola, pa tako 56,30% (N=49) ispitanika iz osnovnih škola i 65,90% (N=58) ispitanika iz srednjih škola najčešće koristi aplikaciju Instagrama. Druga najkorištenija aplikacija među ispitanicima je Facebook, sa 20,16% (N=104) ispitanika koji je najčešće koriste. Međutim, Instagram i Facebook kao aplikacije koje su najviše bazirane na razmjeni fotografija ostavljaju veoma malo prostora za kvalitetnu interakciju među korisnicima. Upravo iz tog razloga, „osobe s kojima komuniciramo na mreži opažamo samo kao slike tj. ikone u obliku mnoštva veoma malih prozora, a ne kao stvarne osobe visoke metar i osamdeset pet centimetara i teške osamdeset pet kilograma.“³⁸Društvene mreže će imati najveći utjecaj upravo na generacije trenutnih osnovaca i srednjoškolaca, generacija rođenih u 21. stoljeću. To su generacije koje su se već rodile u momentima ekspanzije interneta i društvenih mreža, te ne znaju niti moraju znati kako je bilo živjeti u eri prije interneta.

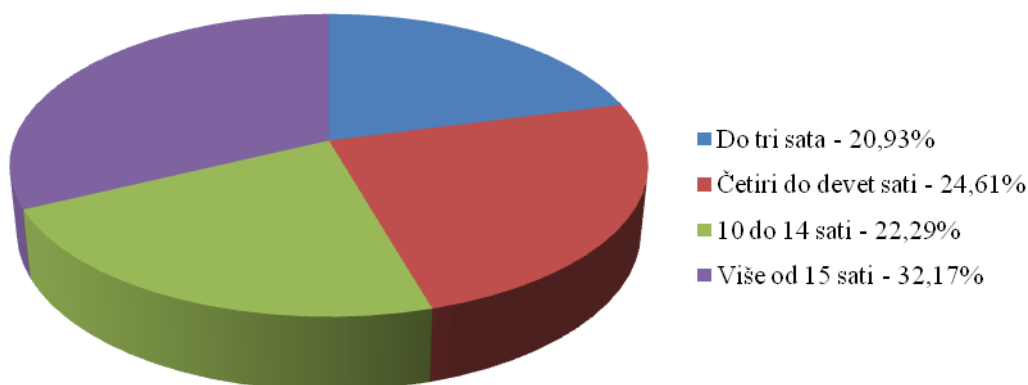
Grafikon pokazuje da nakon ove dvije globalno najpoznatije i najkorištenije društvene mreže dolaze i dvije koje ostavljaju prostora korisnicima za interakciju i komunikaciju. Viber najčešće koristi 17,83% (N=92) ispitanika, dok Messenger najčešće koristi 10,07% (N=52) ispitanika. Često korištena aplikacija je i Youtube koji 11,05% (N=57) ispitanika najčešće koristi. Youtube prestaje biti samo servis za slušanje muzike, te sve veći broj mladih je koristi kao prostor da predstavi svoje videe, i pokuša iskoristiti za trenutak slave. Aplikacije poput

³⁸Kacer, Katarina 2019, Sajberpsihologija, Laguna Beograd, str. 56

Snapchat-a i Pinterest-a su ipak dosta niže ocjenjene, i imaju niske prioritete na skali učestalosti upotrebe među ispitanicima u Kantonu Sarajevo.

Graf 13. Prikaz vremena koje su ispitanici proveli unutar sedam dana koristeći aplikacije na mobilnom telefonu iz prethodnog pitanja.

Vrijeme provedeno koristeći aplikacije iz prethodnog pitanja u periodu od sedam dana.

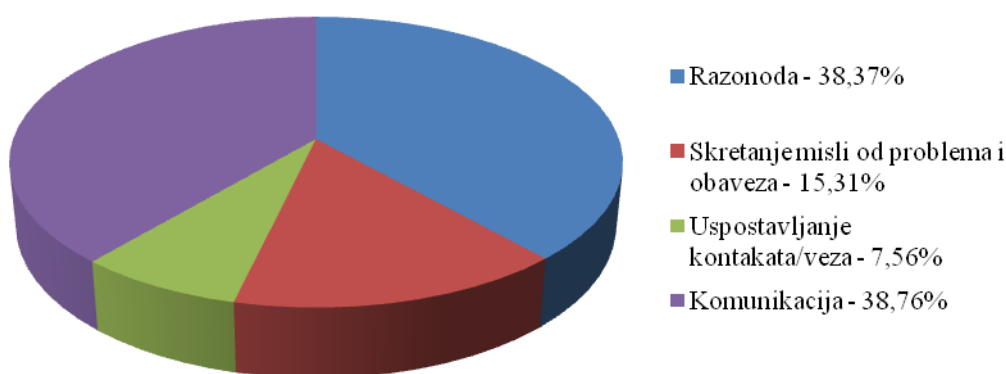
(N=166) ispitanika se izjasnilo da aplikacije poput Facebooka, Instagrama i slične, sedmično koriste više od 15 sati. To znači da skoro trećina ispitanika, dnevno provede više od dva sata koristeći samo društvene mreže, a ukoliko pretpostavimo da mobitel i internet koriste i za informisanje, čitanje vijesti itd. onda to znači da provode mnogo više vremena uz svoje pametne telefone. „Aktuelna studija iz Švicarske pokazuje nedvosmislen trend nedovoljnog kretanja. Sve manje djece i omladine angažuje se u sportskim udruženjima ili je redovno fizički aktivno.“³⁹ Ovakva istraživanja nas ne iznenađuju, kada imamo ovakve komparativne podatke koji govore da ne samo mladi, nego i odrasli i osobe treće dobi sve više koriste svoje pametne telefone i sve više vremena provode zatvoreni beskonačno surfajući. Da li će sportski centri doživjeti totalni krah u budućnosti za sada ne znamo. Aplikacija koja je dostigla veliku slavu u veoma kratkom roku je bila Pokemon GO. Možda je bilo i realno za očekivati takav uspjeh aplikacije s obzirom da svi materijali iz franšize Pokemona, a pogotovo crtani filmovi su nevjerojatno dobro prihvaćeni i gledani širom svijeta. Aplikacija je insistirala na kretanju igrača, a već nakon nekoliko dana su napravili i prvu nadogradnju jer su igrači počeli da se voze automobilima, ili drugim prevoznim sredstvima kako bi skupili Pokemone. Kada su sve nadogradnje završene, i kada je bilo moguće samo tokom hodanja koristiti aplikaciju i biti u

³⁹Kacer, Katarina 2019, Sajberpsihologija, Laguna Beograd, str. 150-151

Pokemon svijetu, aplikacija je počela da doživljava neuspjeh, te je rapidno počeo da opada broj korisnika. Dakle, korisnici pametnih telefona odlučuju da češće budu fiksirani, nepokretni, i da sve što se nudi koriste iz ugodnosti svoga doma. Istraživanje je pokazalo da dodatno 22,29% ispitanika aplikacije društvenih mreža koriste 10-14 sati sedmično. Ukupno svaki drugi ispitanik u ovom istraživanju koristi aplikacije društvenih mreža minimalno deset sati sedmično, što je dovoljno da se sedmično učestvuje na tri ili četiri sportska treninga.

Graf 14. Prikaz motiva ispitanika za korištenje društvenih mreža na mobilnim telefonima.

Motivi upotrebe društvenih mreža.

Kada su u pitanju motivi upotrebe društvenih mreža možemo primijetiti da ispitanici podjednako koriste društvene mreže za komunikaciju, njih 38,76% (N=200) i za razonodu, njih 38,37% (N=198). Društvene mreže se najmanje koriste za uspostavljanje prvog kontakta, odnosno potencijalnih ljubavnih veza, mada nije zanemarljiva statistika od 7,56% (N=39). Aplikacije za upoznavanje u posljednje vrijeme doživljavaju kontinuirani rast. Najpoznatija aplikacija za upoznavanje Tinder, sada je opće prihvaćena, te je u Sjedinjenim Američkim Državama koristi 7,86 miliona korisnika⁴⁰, dok širom svijeta ima oko 57 miliona korisnika⁴¹. Koristeći se Tinderom mjesečno bude organizovano milion susreta/upoznavanja, a najveći broj korisnika ima između 18. i 24. godine. Poželjno bi bilo nastaviti pratiti trendove u svijetu vezano za popularnost aplikacija za upoznavanje. Već sada sebi možemo legitimno postaviti pitanje da li je budućnost pronalaska srodnih duša usko vezana za nove tehnologije. Ono što

⁴⁰Clement, John 2020, Most popular online dating apps in the U.S. 2019, by audience size, Statista, pristupljeno: 15.6.2020. godine, dostupno na: <https://www.statista.com/statistics/826778/most-popular-dating-apps-by-audience-size-usa/>

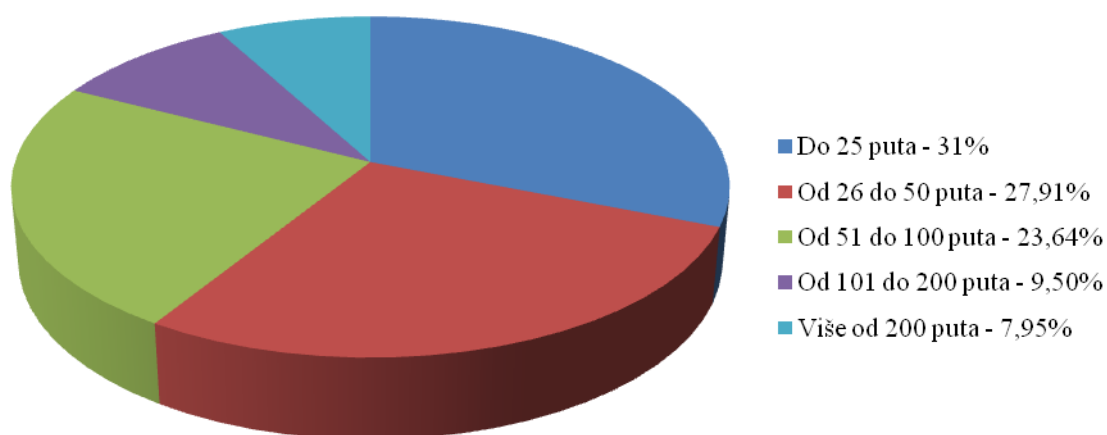
⁴¹Iqbal, Mansoor, 2020, Tinder Revenue and Usage Statistics (2020), BusinessofApps, pristupljeno: 27.11.2019. godine, dostupno na: <https://www.businessofapps.com/data/tinder-statistics/>

bi nam trebalo predstavljati veće zanimanje je koliko tih upoznavanja, veza dugoročno zaista i uspije. Da li se svi korisnici na aplikacijama za upoznavanje zaista predstave onakvima kakvi jesu ili nakon određenog vremenskog perioda dolazi razočarenje.

Statistika koja može biti zabrinjavajuće je da 15,31% (N=79) ispitanika društvene mreže koriste kao alat za skretanje misli od problema ili obaveza, odnosno na neki način kao bijeg od stvarnosti. Sa jedne strane ovakav način upotrebe može uzrokovati depresivna stanja kod korisnika, dok s druge strane može graditi društvo neradnika, društvo koje nije u stanju da se nosi sa problemima koji su uvijek prisutni u životu.

Graf 15. Prikaz broja provjeravanja mobilnog telefona u toku jednog dana od strane ispitanika.

Broj provjeravanja mobilnog telefona u toku jednog dana.

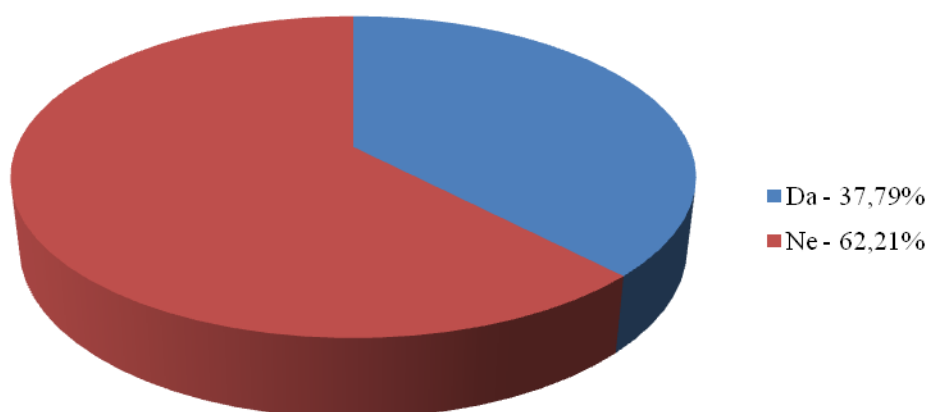
(N=41) odnosno 7,95% ispitanika dnevno pogleda mobitel više od 200 puta. To bi značilo, da nakon što postavimo pretpostavku da se u prosjeku osam sati dnevno provede spavajući, onda ova grupa ispitanika gleda mobitel svakih 4,8 minuta. To je posebno alarmantno za grupacije učenika osnovnih i srednjih škola. Ukupno (N=50) ispitanika koji pohađaju osnovnu ili srednju školu je izjavilo da tokom dana mobitel provjere minimalno 100 puta, tačnije (N=19) ispitanika od 101 do 200 puta i (N=31) više od 200 puta. Ovdje smo podcrtali alarmantnost ove grupe uzimajući u obzir da učenici dok su u školi ne bi smjeli koristiti svoje telefone. Ako u prosjeku ispitanici spavaju osam sati, te provedu u školskim klupama šest sati, to znači da dnevno aktivno mobitele mogu koristiti nekih 10 sati. To na kraju znači da grupa ispitanika iz

osnovnih i srednjih škola, njih ukupno (N=50) dnevno provjerava mobitel svakih šest minuta. Uzimajući u obzir ukupni broj ispitanika, dolazimo do zaključka da skoro svaki treći osnovac i srednjoškolac provjerava svoj mobilni telefon svakih šest minuta. Vjerujemo da su ovo već prve naznake ovisnosti o mobilnim telefonima kod Generacije Z, a ni Milenijalci nisu otporne na ove izazove. Uz tako intenzivno i učestalo korištenje mobilnih telefona dolazi do povećanja mogućnosti da se ti ispitanici otuđe od svojih bližnjih i grupacija kojima pripadaju.

„Aleksander Galah (Centar za prevenciju bolesti zavisnosti Hamburg), koji istražuje posljedice korištenja smartfona po naše moždane funkcije, dokazao je da već i pri oglašavanju smartfona zvučnim signalom nastaje nedvosmisleno osjećaj stresa“.⁴² Međutim samim zvučnim oglašavanjem za različite aplikacije, a kojih svaki korisnik pametnog telefona ima na desetine, javlja se potreba za provjeravanjem mobitela odnosno obavijesti koja je pristigla. Te takozvane *push notifications*, u slobodnom prevodu „napadne notifikacije“ prave dodatni pritisak na sve korisnike i traže veću angažovanost i potrebu za reakcijama.

Graf 16. Prikaz broja ispitanika koji posjeduju mobilno bankarstvo.

Posjedovanje mobilnog bankarstva među ispitanicima.

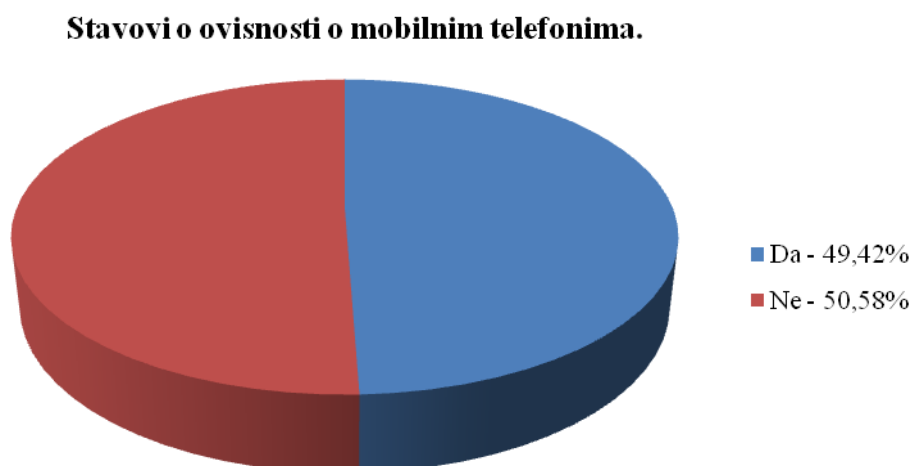
Kada je u pitanju upotreba mobilnog bankarstva, možemo primijetiti da se polako približavamo svjetskom standardu. 37,79% odnosno (N=195) ispitanika je reklo da posjeduje mobilno bankarstvo. U Sjedinjenim Američkim Državama 43% korisnika mobilnih telefona koristi mobilno bankarstvo, a čak 69,30%⁴³ tih korisnika su Milenijalci. Kada su u pitanju Milenijalci iz našeg uzorka njih (N=76) koristi mobilno bankarstvo što je 39% od ukupnog

⁴²Kacer, 2019, Sajberpsihologija, Laguna Beograd, str. 73

⁴³Szmigiera, Marek 2019, Mobile banking in the U.S.- Statistics & Facts, Statista, pristupljeno: 29.11.2019, dostupno na: <https://www.statista.com/topics/2614/mobile-banking/>

broja ispitanika koji koriste ovu uslugu. Ovo je jedan od alata koji omogućava uštedu vremena prilikom kupovine različitih artikala, ili prilikom plaćanja režijskih računa. Naravno na taj način se uskraćuje i potencijalna interakcija sa ljudima prilikom stajanja u redu i čekanja da se određeni račun plati, ili eventualno slučajno susretanje sa prijateljima i poznanicima.

Graf 17. Stavovi ispitanika o njihovoj ovisnosti o mobilnim telefonima.

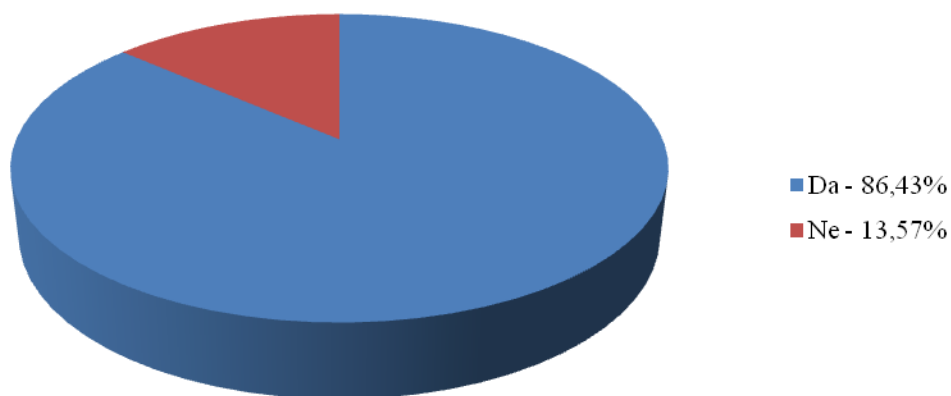
(N=255) ispitanika se izjasnilo da se smatra ovisnim o mobilnim telefonima. Mi ćemo se ovdje nešto detaljnije posvetiti analizi podataka koje smo dobili za djecu i mlade, učenike osnovnih i srednjih škola, jer su upravo oni i najizloženiiji kako upotrebi mobitela, tako i mogućnosti da postanu ovisni. Već ranije smo dobili podatke koliko učestalo mladi gledaju u svoje mobitele, a 50,60% učenika osnovnih škola i 54,50% učenika srednjih škola su stava da su ovisni o upotrebi mobilnih odnosno pametnih telefona. Nedavno je grupa profesora iz Velike Britanije objavila rezultate istraživanja o utjecajima na mentalno zdravlje koje ostavlja problematična upotreba mobitela. Istraživanjem je obuhvaćena 41 ranije napisana studija te 41.871 ispitanika, djece i mladih iz Europe, Azije i Amerike. Na osnovu njihovog istraživanja srednji stepen prevalencije problematične upotrebe pametnih telefona među djecom i mladima je 23,30%. Kao jednu od polaznih tačaka istraživanje analizirali su povećan broj mentalnih poremećaja kod djece i mladih u periodu u kojem se značajno uvećala i upotreba mobilnih telefona. Njihove rezultate u vezi sa mentalnim zdravljem ćemo opisati kasnije i usporediti sa rezultatima koje smo dobili od naših ispitanika. Dakle više od 50% mladih iz ovog istraživanja su stava da su ovisni, što nas dovodi u poziciju da moramo razmišljati i o

procentu onih koji već sada imaju fazu problematične upotrebe, ili bolje rečeno prekomjerne upotrebe pametnih telefona.⁴⁴

Generalni stav, da svaka druga osoba ispitana kroz ovo istraživanje misli da je ovisna o pametnim telefonima je zaista alarmantan. Nadamo se da će ovo istraživanje biti motivacija drugim profesijama, da se napravi jedno sveobuhvatno interdisciplinarno istraživanje o utjecaju interneta i pametnih telefona na razvoj djece i mladih, kao i generalni utjecaj na svakodnevnicu ljudi u svim dijelovima Bosne i Hercegovine.

Graf 18. Prikaz broja ispitanika koji mobilne telefone koriste kako bi komunicirali sa osobama iz drugih država.

Korisnici koji koriste mobilne telefone za komunikaciju sa osobama iz inostranstva.

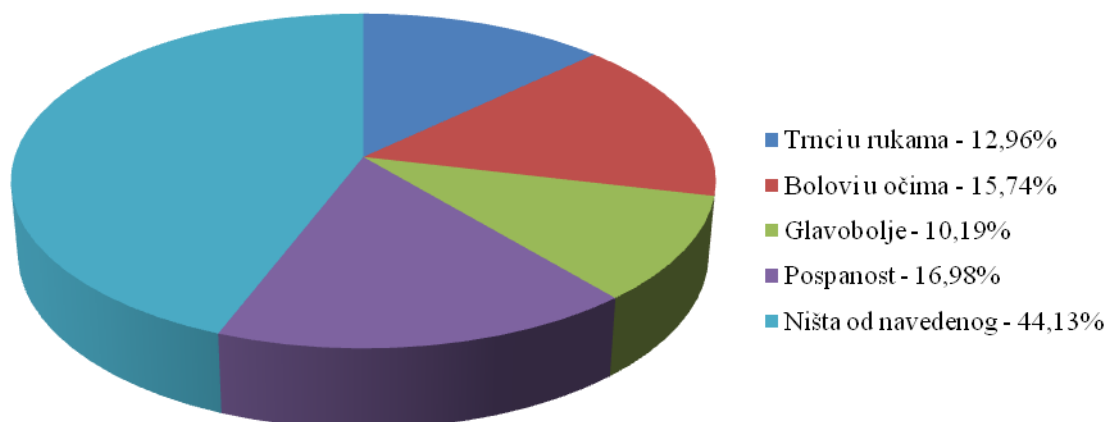
Grafikon 18. nam pokazuje da 86,43% odnosno (N=446) ispitanika komunicira sa osobama iz inostranstva. U ovome istraživanju nismo ulazili u razloge komuniciranja niti smo identifikovali grupe sa kojima se komunicira u inostranstvu. Međutim možemo biti slobodni, a uzimajući u obzir razumijevanje situacije svakog pojedinca u Bosni i Hercegovini, pa pretpostaviti da veći dio ispitanika društvene mreže koristi kako bi komunicirali sa članovima porodice koji se nalaze u inostranstvu. Na ovaj način imaju mogućnost da za prihvatljiviji finansijski trošak, ostanu u socijalnom dodiru i kontaktu sa članovima porodice ili prijateljima koji se nalaze izvan teritorije naše države. U svakom slučaju afirmativno je da najveći broj ispitanika koristi prednosti pametnih telefona, a definitivno jedna od prednosti je mogućnost komunikacije sa osobama koje se nalaze udaljene stotinama kilometara daleko.

⁴⁴ Baron, Naomi, Segerstad, Yiva, 2010, Cross-Cultural Pattern in Mobile-Phone Use: Public Space and Reachability in Sweden, the USA and Japan“, New Media & Society, Sage Publications, 12(1):13-34

Graf 19. Fizički simptomi koje ispitanici osjećaju tokom korištenja mobilnih telefona.

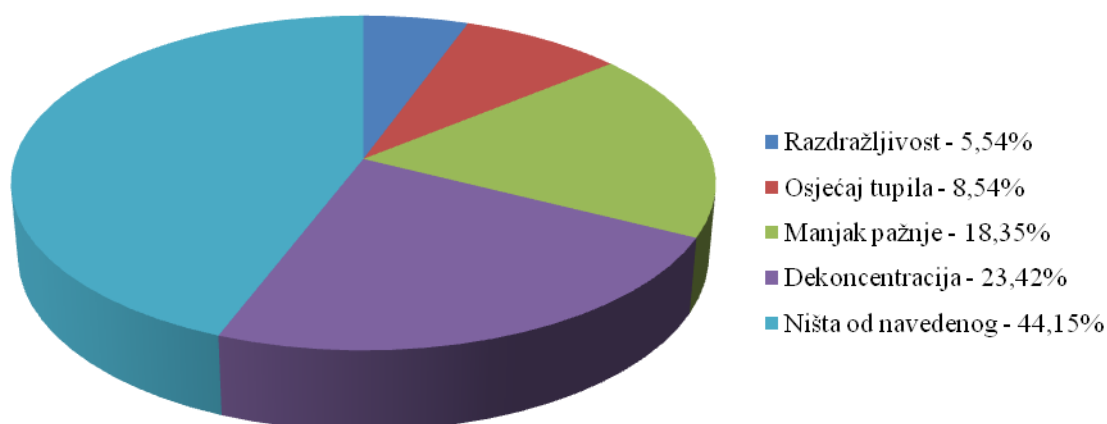
Fizički simptomi usljed korištenja mobilnih telefona.

Grafikon 19. ukazuje da više od 50% ispitanika osjeća određene fizičke simptome tokom ili ubrzo nakon korištenja mobilnih telefona. Uzimajući u obzir vrijeme koje ispitanici dnevno provedu koristeći mobilne telefone, možemo se začuditi kako ovaj procent nije i veći. Pospanost je najčešći simptom koji osjećaju ispitanici našeg istraživanja, što je direktno povezano i sa narednim simptomom bolova u očima koje osjeća 15,74% ispitanika. Bitno je spomenuti i da druga istraživanja pokazuju slične ili iste rezultate. Već ranije spominjana grupa naučnika iz Velike Britanije je u svojoj analizi potvrdila da postoje značajne poveznice između problematičnog korištenja pametnih telefona i loše kvalitete sna. Treći simptom koji osjeća svaki osmi ispitanik je trnci u rukama. Znajući da većina ispitanika najviše koriste društvene mreže, znamo da su njihovi pokreti uglavnom usmjereni na pokrete jednog ili eventualno dva prsta koji prelaskom preko ekrana pomjeraju sadržaje. Dodamo li tome neugodne i neprirodne položaje, ili obavljanje takve radnje u ležećem položaju, postaje nam sasvim jasno zašto se pojavljuju trnci u rukama. Posljednji simptom je pojava glavobolja nakon korištenja mobilnih telefona, a glavobolje osjeća svaki deseti ispitanik. Na glavobolje dodatno mogu utjecati promjene svjetlosti na ekranima mobilnih telefona. Iako se na većini novih pametnih telefona svjetlost automatski prilagođava izvorima svjetlosti, to ne znači i da će se prilagoditi na način da manje smeta krajnjem korisniku. Specifikacije mobitele i njegove funkciju nude veliku lepezu mogućnosti za pojavljivanje različitih simptoma prilikom prekomjernog korištenja mobilnih telefona.

Graf 20. Psihički simptomi koje ispitanici osjećaju tokom korištenja mobilnih telefona.

Psihički simptomi usljed korištenja mobilnih telefona.

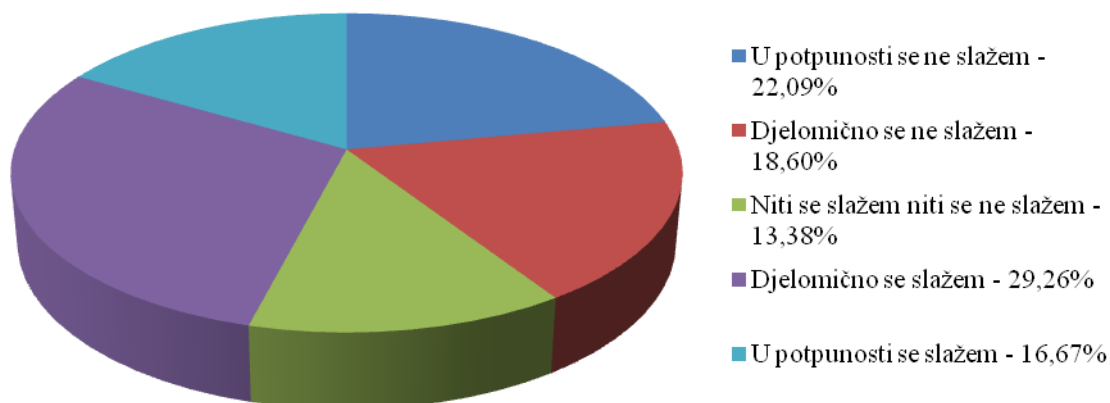

Najveći broj ispitanika, njih 44,15% ističe da tokom korištenja mobilnih telefona ne osjećaju niti jedan od simptoma koji su bili navedeni u pitanju. Dva simptoma, razdražljivost i osjećaj tupila su ocijenjeni kao simptomi koji se rijetko pojavljuju kod ispitanika tokom upotrebe mobilnih telefona. Razdražljivost osjeća 5,54% ispitanika, a osjećaj tupila njih 8,54%. Međutim druga dva simptoma pokazuju zabrinjavajuće rezultate. 18,35% ispitanika je izjavilo da nakon korištenja mobilnog telefona osjeća da ima manjak pažnje. Također 23,42% ispitanika se osjeća dekoncentrisano nakon korištenja mobilnog telefona. Osjećamo dužnost u ovom dijelu dopuniti informacije i drugim relevantnim istraživanjima. Istraživanje koje je provedeno 2017. godine među studentima kineskih koledža (Shuman Tao) pokazalo je da su psihopatološki simptomi poput depresije i anksioznosti u velikoj mjeri povezani sa problematičnom upotrebom mobilnih telefona. Također istraživanje koje su 2015. godine proveli Turski profesori (Demirci Kadir i ostali) pokazali su slične rezultate. Oni su pratili dvije grupe, te došli do zaključka da je stepen depresije, anksioznosti i dnevnih disfunkcija bili viši u grupi sa visokom upotrebom mobilnih telefona u odnosu na drugu grupu na niskom upotrebom mobilnih telefona.

Prisustvo mobitela

Graf 21. Prikaz stavova ispitanika o nužnosti javljanja i odgovaranja na mobilni telefon u svakom trenutku.

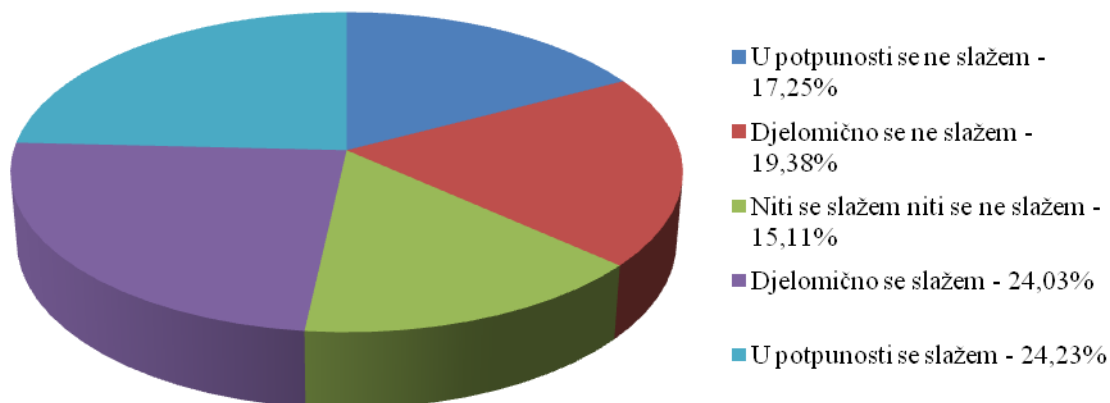
Imam osjećaj da se moram javiti/odgovoriti na mobitel u svakom trenutku kada zazvoni.

Grafikon 21. još jednom nam pokazuje koliko je snažno prisustvo mobitela u svakodnevnom životu. 21. stoljeće, osim što je donijelo ogroman tehnološki razvoj, uz to je donijelo i mnoštvo novih bolesti i fobija. Sve veći broj njih se vezuje za mobilne tehnologije i pametne telefone. Jedna od njih je i nomofobija, koju najlakše možemo definirati kao strah ostanka bez mobitela. Osobe kojima je dijagnosticirana nomofobija najčešće imaju panične napade u trenucima kada su odvojeni od svojih mobilnih telefona. Za naše istraživanje, a posebno analizu ovog grafikona je mnogo zanimljivija dodatna pojava „fantomske zvonjave“, a koju su, sa sigurnošću možemo tvrditi, doživjeli svi aktivni korisnici mobilnih telefona. Fantomska zvonjava je pojava kada se korisniku mobilnog telefona pričinjava da njegov telefon zvoni ili da mu pristižu notifikacije. Kroz naše istraživanje došli smo do podatka da čak 16,67% (N=86) ispitanika mora javiti na telefonski poziv, ili odgovoriti na pristiglu aplikaciju. Dodatno 29,26% (N=151) ispitanika je stava da se djelomično slaže sa tvrdnje da momentalno moraju reagirati na zvukove koje proizvodi njihov mobilni telefon. Tek svaka peta osoba je imuna na zvuke mobitela, te ne dozvoljava da mobilni uređaj upravlja njihovim životima.

Graf 22. Prikaz stavova ispitanika o bitnosti dostupnosti na mobilni telefon.

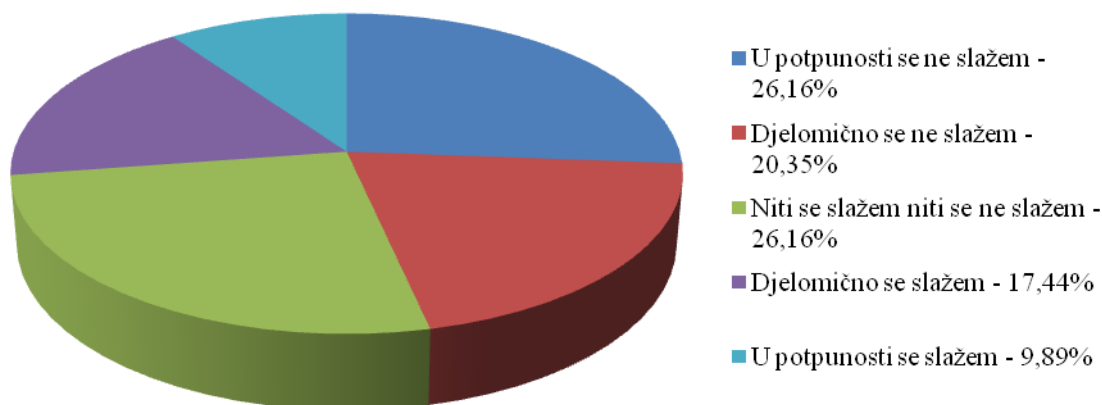
Važno mi je da sam uvijek dostupan na mobitel.

Za skoro 50% ispitane populacije je bitno da sa uvijek dostupni na mobitel. Od toga njih 24,03% (N=124) se djelomično slaže sa tom tvrdnjom, dok se 24,23% (N=125) ispitanika u potpunosti slaže sa iznesenom izjavom. U Hollywoodskom ostvarenju *Jexi*, savršeno je prikazano savremeno društvo opterećeno upotrebom mobitela. Priča koja prati glavnog aktera Fila (Phil) surovo oslikava svakodnevnicu moderniziranog društva koje se u potpunosti prepušta i oslanja na pametni telefon. Koristeći se sedmom umjetnošću prikazana je sva brutalnost nekontrolirane upotrebe mobitela, od finansijske kontrole, do pomijeranja granica zdrave upotrebe telefona. Glavni akter je uvijek uz svoj pametni telefon, uvijek dostupan i relativno nesposoban za život bez istoga. Iz rezultata istraživanja vidljivo je da već sada imamo omjer gdje je veći broj ispitanih stava da moraju uvijek biti dostupni na mobilni telefon. Zanimljivo je da kod najmlađih ispitanika, onih koji pohađaju osnovnu školu, svaka treća osoba, odnosno njih 32,20% je stava da se u potpunosti slažu sa izjavom da moraju uvijek biti dostupni na mobilni telefon. Za razmišlja nam ostaje da promislimo da li, i u kojoj mjeri se svi mi možemo identificirati sa glavnim akterom spomenutog filma, da analiziramo svoje ponašanje i snalaženje u svakodnevnom životu bez pametnog telefona.

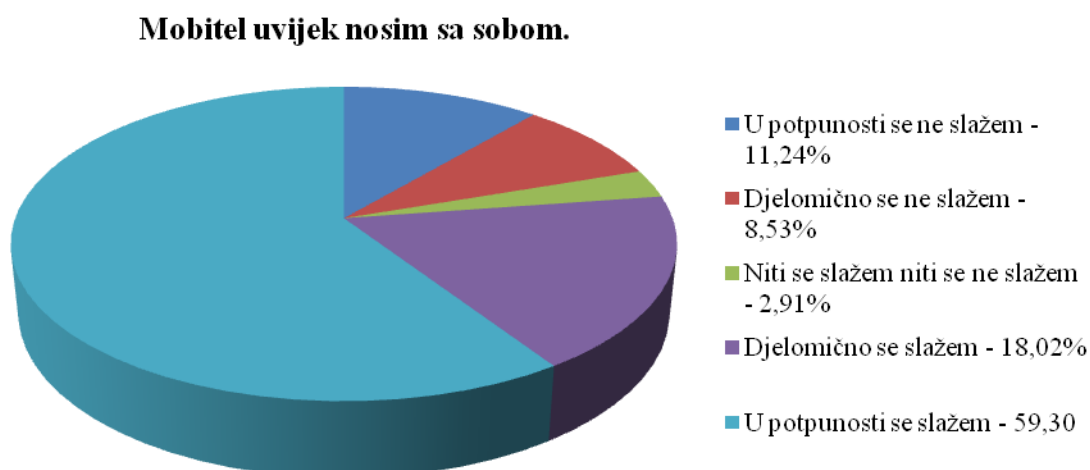
Graf 23. Prikaz stavova ispitanika o osjećaju slobode i nezavisnosti koju pruža mobilni telefon.

Mobitel mi daje osjećaj slobode i nezavisnosti.

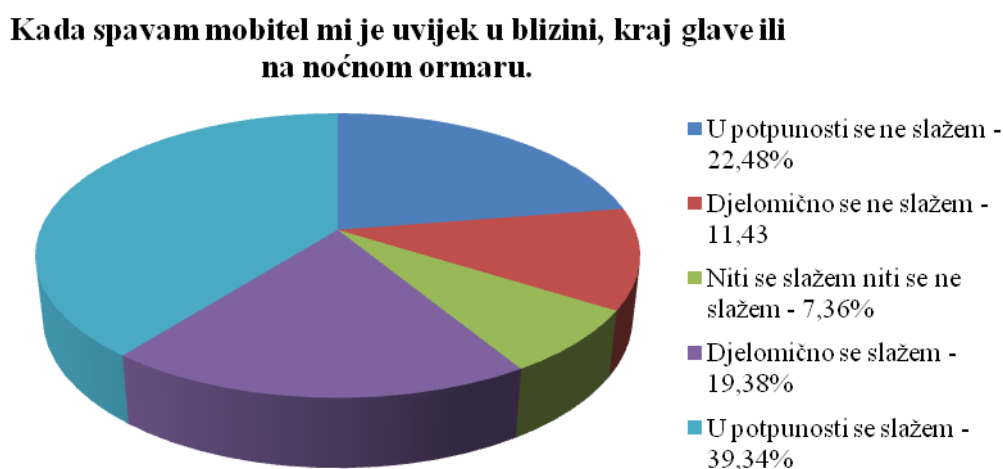
Grafikon 23. nam prikazuje stavova ispitanika odnosno korelaciju posjedovanja mobitela sa osjećajem slobode i nezavisnosti. Svega 8,90% (N=51) ispitanika se u potpunosti slaže da im mobilni telefon pruža osjećaj slobode i nezavisnosti. Dijametralno suprotan stav ima četvrtina od ukupnog broja ispitanika, ili preciznije 26,16% (N=135). Ukoliko iskoristimo antonime, onda bi to značilo da se svaki četvrti ispitanik osjeća zavisno i zarobljeno. Mobilni uređaj bi trebao biti olakšanje, sredstvo sa kojime ste trebalo olakšati svakodnevni život i funkcioniranje pojedinaca. Nažalost, kao što to možemo vidjeti i kod ove grupe ispitanika mobitel veoma često postaje opterećenje za sve one koji ga posjeduju i koriste. Sveprisutni internet u kombinaciji sa pametnim telefonom u potpunosti mijenja i osjećaj o vremenu. Danas se uopće ne brinemo o vremenu ili periodu dana, kada nekom šaljemo mailove ili se javljamo na društvenim mrežama, upravo iz razloga što to i ne igra nikakvu ulogu. Mail ili poruku preko društvenih mreža je moguće poslati u bilo kojem trenutku, a osoba sa druge strane će primiti istu, momentalno, ili u trenutku kad bude priključena na internet, bez obzira da li je noć ili dan, da li neko spava ili je budan. Vrijeme na internetu praktično gubi svoj smisao, ne poznaje minute, sate niti dane.

Graf 24. Prikaz stavova ispitanika o prisustvu mobilnog telefona u njihovoj svakodnevnicu.

(N=306) odnosno 59,30% ispitanika je odgovorilo da mobitel uvijek nosi sa sobom. To su osobe koje mobitel sa sobom nose i u toalet, i kada idu na skijanje, i kada idu na pijacu po paprike i paradajz, i kada idu u pekaru po hljeb. Svi smo svjesni da je takvih mnogo i ovaj nas podatak nije previše iznenadio. Kada tome dodamo da je dodatno još 18,02% (N=93) ispitanika djelomično slažu sa stavom da mobitel nose uvijek sa sobom, onda nam to govori da skoro svaka četvrta od pet osoba svoj mobitel nosi gotovo uvijek tamo i gdje svojim nogama govori da ide. Svega 11,24% (N=58) se u potpunosti ne slaže, a 8,53% (N=44) djelomično se ne slaže sa navedenom tvrdnjom.

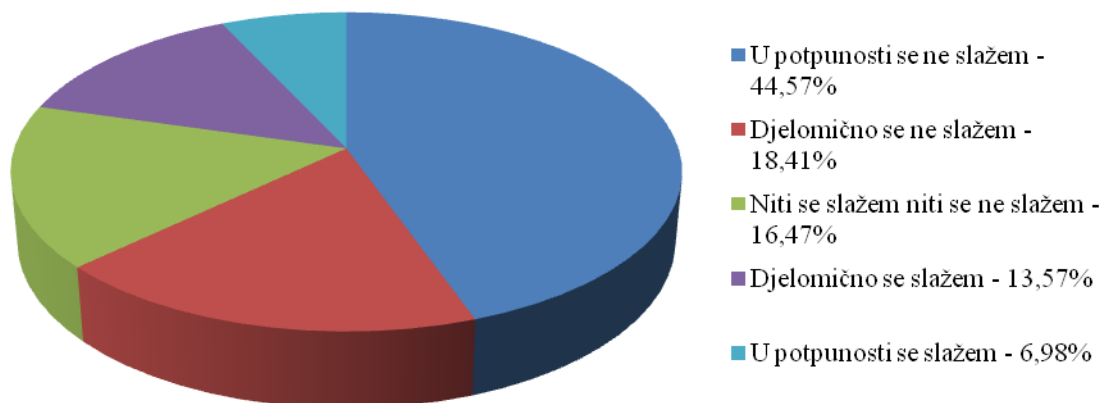
Graf 25. Prikaz stavova ispitanika o fizičkoj udaljenosti mobilnog telefona prilikom spavanja.

Grafikon 25. se donekle nastavlja na istraživački smjer grafikona 24. Zanimalo nas je šta se to dešava sa mobilnim uređajima u trenutcima kada ispitanici odlaze na spavanje. Nakon što smo vidjeli da ogroman procent ispitanika sve vrijeme provodi sa svojim mobilnim ljubimcima, saznali smo i da dobar dio ispitanika voli da spava sa svojim mobitelima ili da im je u neposrednoj blizini. (N=203) odnosno 39,34% ispitanika se u potpunosti slaže sa tvrdnjom da čak i kada spavaju mobitel mora biti uvijek u njihovoj blizini, kraj glave ili na noćnom ormariću, ali definitivno u dovoljnoj blizini da ga mogu rukom dohvatiti čim se probude, ili da prije spavanja mobitel, odnosno slika na njemu bude posljednje što će vidjeti. Dodatnih 19,38% (N=100) ispitanika je izjavilo da se djelomično slaže s tom tvrdnjom. U totalu to je 58,72% ispitanika koji se u potpunosti ili djelomično slažu sa ovim stavom, odnosno tri od pet ispitanika mobitel gotovo uvijek tokom spavanja drži u svojoj blizini. 22,48% (N=116) ispitanika je izrazilo svoje potpuno neslaganje s ovom tvrdnjom i dodatnih (N=59) ili 11,43% koji se djelomično ne slažu sa tvrdnjom.

Graf 26. Prikaz stavova ispitanika o podjeli ličnih fotografija na društvenim mrežama tokom izlazaka.

Kada izlazim sa prijateljima obavezno podijelim fotografiju izlaska na nekoj od društvenih mreža.

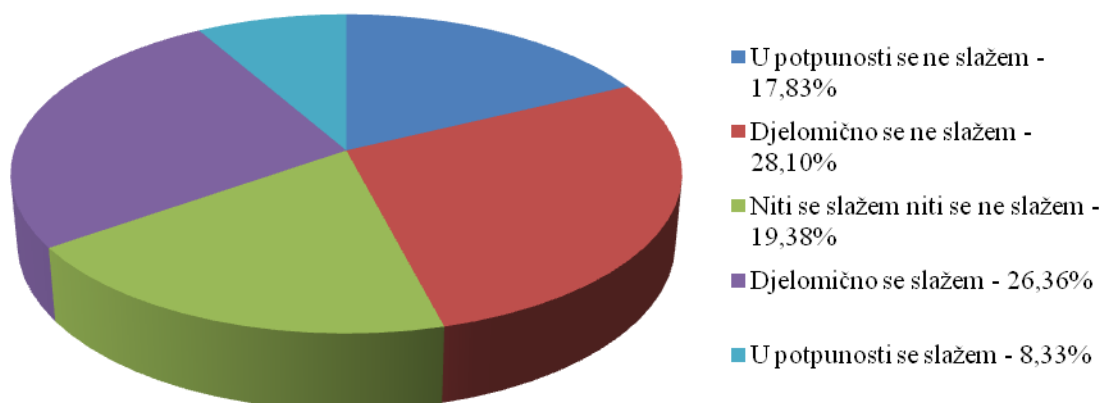

Grafikon 26. predstavlja vjerojatno jedno od najvećih istraživačkih iznenađenja tokom ovog istraživačkog rada. Na opće iznenađenje čak 44,57% odnosno (N=230) ispitanika nema običaj da tokom izlaska sa prijateljima podijeli fotografije putem društvenih mreža. (N=95) odnosno 18,41% ispitanika je sličnog stava, dok svega 6,98% ili (N=36) ispitanika obavezno podijeli fotografije izlazaka sa prijateljima na društvenim mrežama. Njih prati 13,57% odnosno

(N=70) ispitanika koji povremeno podijele na društvenim mrežama fotografije sa prijateljima tokom izlazaka. Iako nam praksa možda govori i nešto drugačije moramo poštovati rezultate koje smo dobili. Svjedočili smo mnogo puta da tokom koncerata ili nekih drugih skupova veliki broj ljudi umjesto da uživa u trenutku snima nastupe, scene ili situacije kako bi postavili na društvene mreže. Također svjesni smo situacije da su društvene mreže preplavljene fotografijama korisnika, ali nam ovaj rezultat daje nadu da makar u trenucima kada su u izlasku sa prijateljima ispitanici manje koriste pametne telefone za fotografisanje i dijeljenje na društvenim mrežama, a više za druženje.

Graf. 27. Prikaz stavova ispitanika o korištenju mobitela u prisustvu drugih osoba.

Mobitel koristim kada se nalazim u prisustvu druge osobe ili grupe osoba.

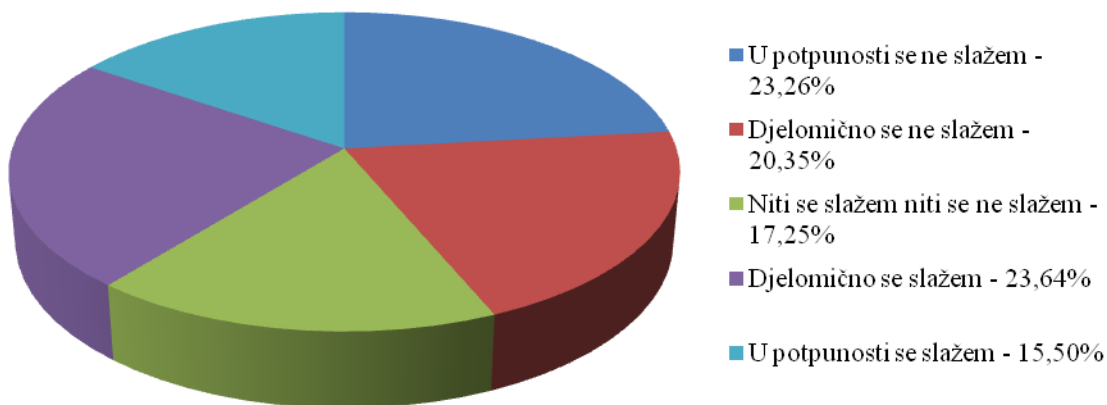

Grafikon 27. nam pokazuje stavove ispitanika o upotrebi mobilnih telefona u prisustvu drugih osoba. 8,33% (N=43) ispitanika potvrđuje da koriste mobilne telefone u prisustvu drugih osoba. Dodatno 26,36% (N=136) ispitanika djelomično se slaže sa stavom da mobitel koriste u prisustvu drugih osoba. Jedna petina ispitanika, odnosno 19,38% (N=100) niti se slažu biti se ne slažu sa izjavom da koriste mobitele u prisustvu druge osobe. Ipak najveći broj ispitanika se djelomično (N=145), 28,10%, odnosno u potpunosti ne slaže (N=92), 17,83% sa izjavom da koriste mobitele u prisustvu drugih osoba. Ispitanici pokazuju da kada su u društvu drugih osoba češće ostavljaju mobitele po strani, te da ih ne koriste tako često, vjerojatno iz poštovanja ka sagovornicima.

Graf. 28. Prikaz stavova ispitanika o korištenju mobitela tokom boravka u prirodi i dijeljenja fotografija sa prijateljima i porodicom.

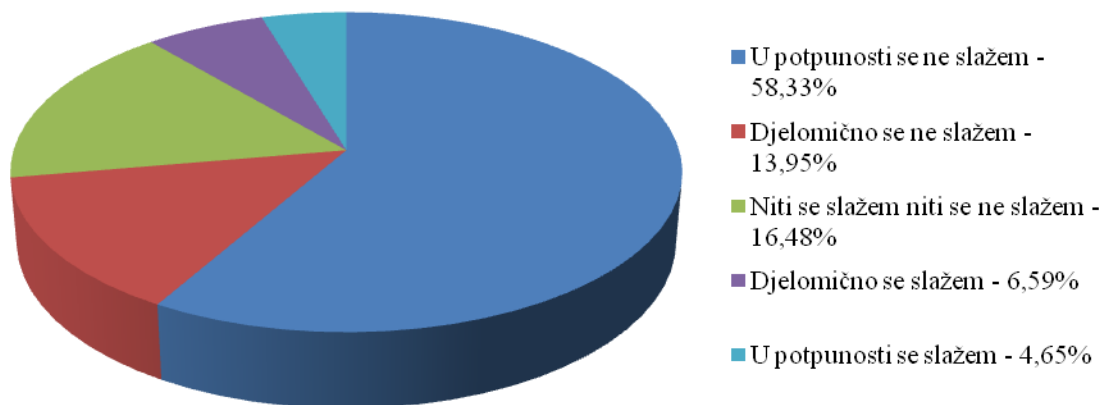
Tokom izleta u prirodu koristim mobitel kako bih podijelio fotografije sa svojim prijateljima i porodicom.

Kroz grafikon 28. smo analizirali stepen upotrebe mobitela kod ispitanika prilikom boravka u prirodi, odnosno tokom manjih izleta. Zanimalo nas je koliko učestalo ispitanici dijele fotografije sa svojom porodicom i prijateljima dok se nalaze na izletu. Tu smo došli do podataka da 15,50% (N=80) ispitanika se u potpunosti slaže da koriste mobitele kako bi podijelili fotografije. Dodatno 23,64% (N=122) ispitanika se djelomično slažu sa izjavom da koriste mobitele prilikom izleta u prirodi kako bi slali fotografije prijateljima i porodici. Neodlučnih, odnosno onih ispitanika koji se niti slažu niti ne slažu je (N=89) odnosno 17.25%. Rezultati nam pokazuju da su stavovi kod ispitanika zaista različiti, ali da imamo skoro podjednak broj onih koji koriste mobitele kako bi što prije javili i fotografijom dokumentovali svoje doživljaje sa izleta u prirodi, kao i onih koji više uživaju u trenutku, te eventualno koriste mobitele kako bi napravili fotografije, ali ih ne šalju odmah članovima porodice i prijateljima. U tu grupu spada 20,35% (N=105) ispitanika koji se djelomično ne slažu sa izjavom, i 23,26 (N=120) ispitanika koji se u potpunosti ne slažu sa izjavom da koriste mobitele u prirodi kako bi poslali fotografije svojim članovima porodice i prijateljima.

Graf. 29. Prikaz stavova ispitanika o preferenciji ka igrama uživo i na mobitelu.

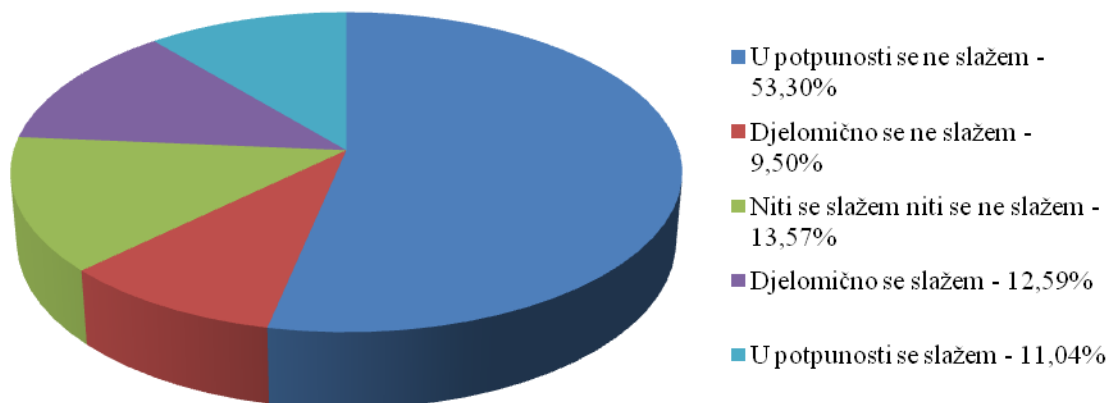
Draže su mi igrice na mobitelu nego uživo.

Grafikon 29. prikazuje rezultate odgovora na pitanje sa kojim smo željeli analizirati stavove ispitanika o igrama, odnosno da li su im draže igre koje se mogu igrati uživo, ili one koje se mogu igrati na mobitelu. Najveći broj ispitanika, njih (N=301) ili 58,33% nisu ljubitelji igara na mobitelu, odnosno mnogo su im draže one koje se mogu igrati uživo i u kojima mogu ostvarivati socijalnu interakciju. U tu skupinu možemo ubrojiti i dodatnih 13,95% (N=72) koji se djelomično ne slažu sa izjavom da su im draže igrice na mobitelu nego uživo. Zanimljivo je da čak 16,48% (N=85) ispitanika neodlučno, odnosno da su odgovorili da se niti slažu niti ne slažu sa navedenom tvrdnjom. Kada su u pitanju ispitanici koji više preferiraju, odnosno kojima su draže igre na mobitelu, oni su u manjini. Svega (N=37) ili 6,59% ispitanika se djelomično slaže sa tvrdnjom, dok njih (N=24) odnosno 4,65% se u potpunosti slažu. Ono što je zanimljivo je da najveći broj ispitanika koji je odgovorio da se djelomično ili u potpunosti slažu dolazi iz grupacije osnovnoškolaca. Od ukupno 37 ispitanika koji se djelomično slažu, 15 ih pohađa osnovnu školu, dok od ukupno 24 koji su izjavili da se u potpunosti slažu sa tvrdnjom, tačno 50% odnosno 12 ih dolazi iz grupacije osnovnoškolaca.

Graf. 30. Prikaz stavova ispitanika o učestalosti igranja igrice na mobitelu i uživo.

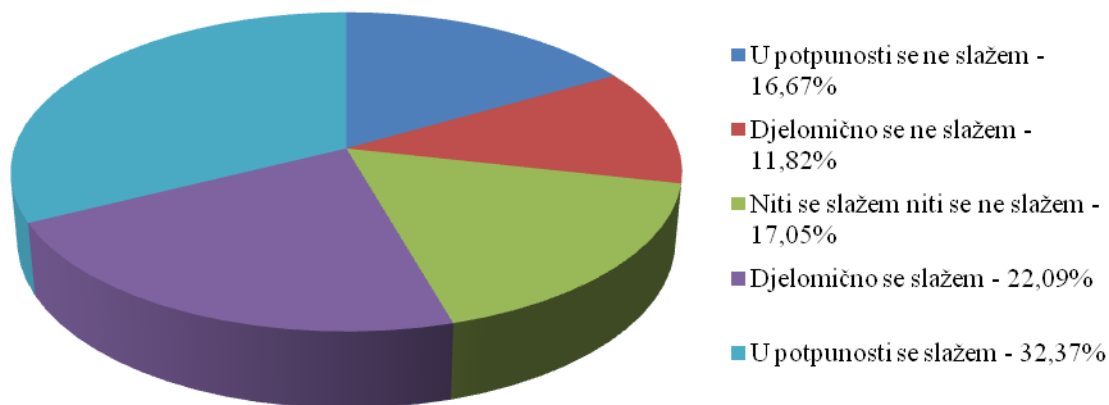
Češće igram igrice na mobitelu nego uživo

Kroz pitanje koje je predstavljeno grafikonom 30. željeli smo nešto dublje ispitati navike korisnika po pitanju igrice. Iz prethodnog pitanja nam je jasno da mnogo više preferiraju i da su im draže igrice koje mogu igrati uživo. Ono što nas je zanimalo u ovom pitanju, to je da li osim što im je jedna od vrsta igrice, uživo ili putem mobitela draža, da li tu vrstu igrice i igraju češće. U prve dvije grupacije već vidimo blagi porast. Naime dok je svega 4,65% ispitanika odgovorilo da su im u potpunosti draže igrice na mobitelu, sada vidimo da ih (N=57) odnosno 11,04% koji se u potpunosti slažu da češće igraju igrice na mobitelu nego uživo. Također, u prethodnom pitanju imali smo 6,59% ispitanika koji su se djelomično složili sa tvrdnjom da su im draže igrice na mobitelu nego uživo, u ovom slučaju imamo 12,59% (N=65) ispitanika koji u istom nivou slaganja češće igraju igrice na mobitelu nego uživo. U dijametralno suprotnim stavovima također vidimo razlike u statistikama. U prethodnom pitanju je bilo 58,33% odnosno 13,95 % ispitanika koji su se u potpunosti ili djelomično ne slagali s tvrdnjom, dok sada imamo 53,30% odnosno 9,50%. Da ne bi pravili određene pretpostavke, možemo samo zaključiti da imamo razliku za više od 12% između onoga što ispitanici više vole i ono što rade kada su u pitanju igre uživo ili na mobitelu. Dakle, bez obzira što su jednom dijelu ispitanika draže igrice uživo, vidljivo je da ipak češće igraju one koje su dostupne na mobitelima.

Graf 31. Prikaz stavova ispitanika o učestalosti čitanja koristeći se mobitelima i printanim izdanja

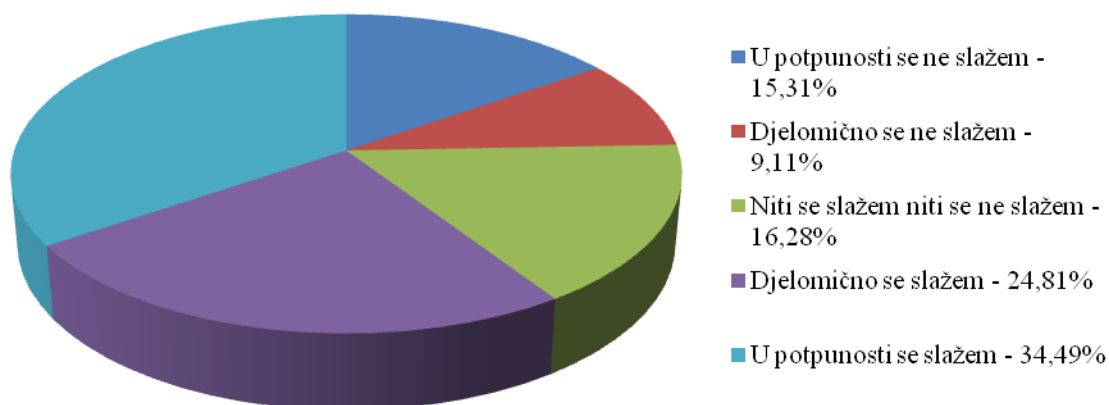
Više čitam vijesti, članke i druge različite informacije na mobitelu nego što čitam novine ili knjige.

Obzirom da je sve više informacija dostupno online, ono što je nas zanimalo, su navike i stavovi ispitanika po pitanju čitanja informativnih članaka, knjiga i drugih sadržaja. Mobitel i internet su dostupni svima iz kućne udobnosti. Oni nam služe kao izvori informacija, kako onih tačnih tako i onih lažnih. Kada pogledamo rezultate, vidimo da najveći broj ispitanika, njih jedna trećina, 32,37% (N=167) u potpunosti se slaže sa tvrdnjom, odnosno da češće koriste mobitel kao sredstvo za čitanje, nego što su to knjige ili dnevne novine. Nadalje, 22,09% (N=114) ispitanika djelomično se slaže s tvrdnjom da više čitaju vijesti, informacije i knjige putem mobilnih uređaja nego što se koriste dnevnim novinama i knjigama. 17,05% (N=88) ispitanika spada u grupu koji očigledno podjednako koriste mobitel kao i printana izdanja dnevnih novina i knjiga kako bi se informisali ili pročitali neka zanimljiva književna djela. Imamo i one ispitanike kojima su printana izdanja draža, pa tako njih 11,82% (N=61) se djelomično ne slaže sa tvrdnjom dok 16,67% (N=86) ih se u potpunosti ne slaže s tvrdnjom da više vijesti i knjige čitaju na mobitelima, nego to rade kroz printana izdanja. Iz rezultata je vidljivo da mnogo veći broj koristi mobitele kako bi se informisali, a jedna od prednosti je definitivno i što informacije puno brže dolaze do korisnika putem mobitela, nego što to čine kroz tradicionalnu kupovinu dnevnih novina. Zanimljivo je da u analizi ovog pitanja nismo primijetili veća među generacijska odstupanja, nego su u svim dobnim kategorijama rezultati bili uravnoteženi sa sveukupnim rezultatima.

Graf. 32. Prikaz stavova ispitanika o upotrebi mobitela duže od planiranog vremenskog okvira.

Često provedem više vremena koristeći mobitel nego što sam planirao.

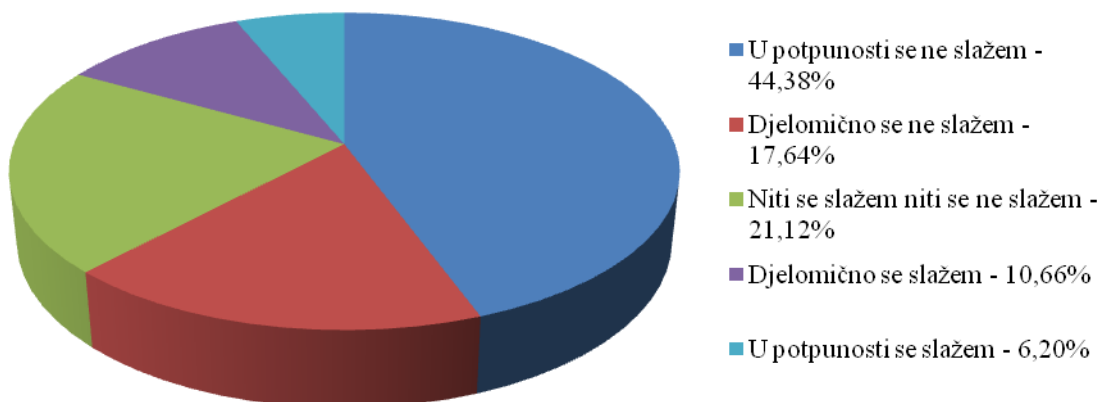

Do sada smo ispitali različite razloge zbog kojih ispitanici koriste mobitele. Pred sami kraj su nas zanimala i navike ispitanika, kao i neka vrsta samokontrole prilikom upotrebe mobitela. Podatak do kojeg smo došli nam ukazuje da ispitanici imaju problema kada je u pitanju regulacija upotrebe mobitela. Svaka treća ispitana osoba (N=178) odnosno 34,49% u potpunosti je saglasna da često provede više vremena koristeći se mobitelom, nego što je to bilo planirano. Ukoliko na to dodamo da još 24,81% (N=128) se djelomično slaže s izjavom, da provedu više vremena u upotrebi mobitela od planiranog, onda imamo grupu od skoro 60% ispitanika, koji uvijek ili veoma često provedu više vremena koristeći se mobitelom nego što su to prvobitno planirali. Ove podatke možemo lako dovesti i u korelaciju sa stavom o ovisnosti o mobitelu, gdje je u ovom istraživanju skoro 50% ispitanika bilo stava da je ovisno o mobitelu. Ono što je bitno da naglasimo je da imamo skoro 60% ispitanika koji mobitele koriste duže nego što to žele ili planiraju, i skoro 50% njih koji se smatraju ovisnima.

15,31% (N=79) ispitanika se u potpunosti ne slaže sa ovom tvrdnjom, te su oni ti koji bolje upravljaju vremenom, odnosno ne dozvoljavaju sebi da mobitel koriste duže nego što bi željeli. Tu imamo još 9,11% (N=47) ispitanika koji se djelomično ne slažu sa tvrdnjom. Na kraju imamo grupu od 16,28% (N=84) ispitanika koji se niti slažu niti se ne slažu sa navedenom tvrdnjom.

Graf. 33. Prikaz stavova ispitanika o izboru načina komuniciranja sa drugima.

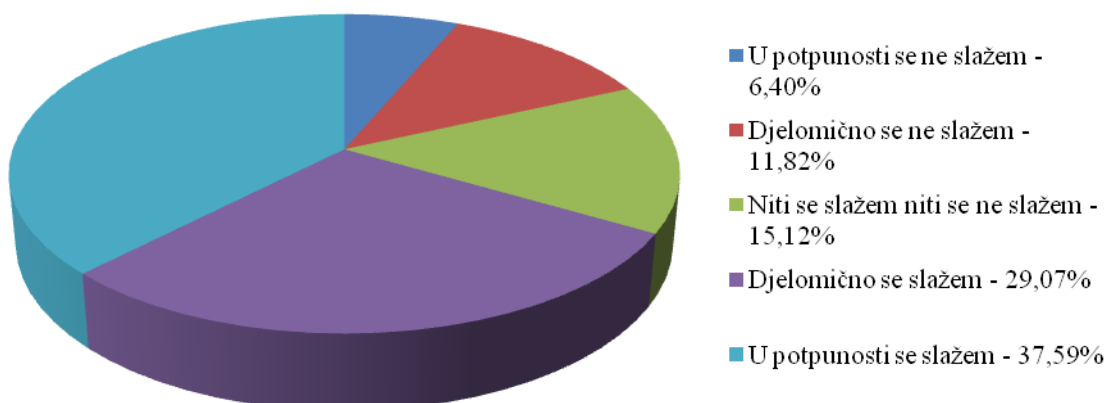
Lagodnije se osjećam kada sa drugim osobama komuniciram putem mobitela nego uživo.

Grafikon 33. prikazuje nam stavove ispitanika u vezi sa postojanjem nelagode prilikom komuniciranja sa drugim osobama. 44,38% (N=229) ispitanika ne osjeća nikakvu nelagodu prilikom komuniciranja uživo sa drugim osobama. Također 17,64% (N=91) ispitanika ne osjeća skoro nikakvu nelagodu prilikom komuniciranja sa drugim osobama uživo. Onih kojima je lagodnije pričati preko mobitela nego uživo je 10,66% (N=55), koji se djelomično slažu sa tvrdnjom, odnosno 6,20% (N=32) koji se u potpunosti slažu sa tvrdnjom.

Graf. 34. Prikaz stavova ispitanika o korisnosti mobitela u svakodnevnom životu.

Mobitel u mnogome olakšava svakodnevni život.

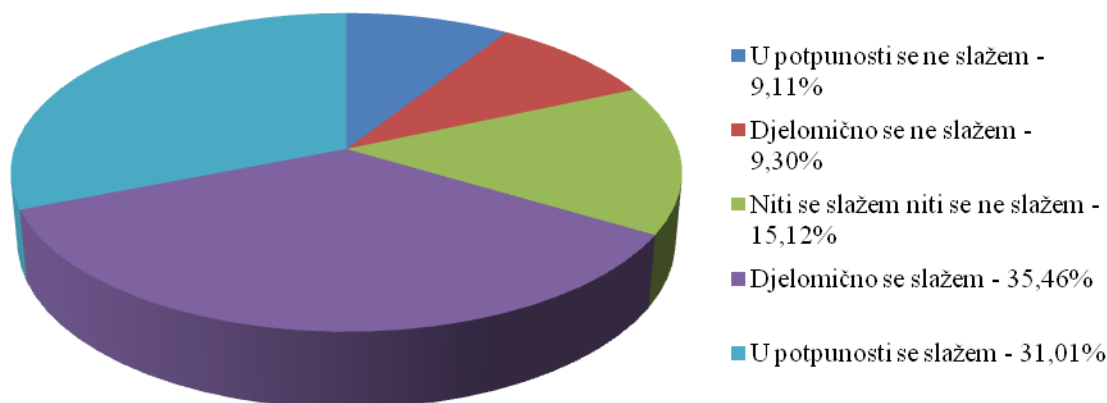
U grafikonu 34. prikazani su stavovi ispitaniku o mobitelu kao uređaju koji olakšava svakodnevni život. Pametni telefoni već dolaze sa instaliranim desetinama aplikacija, a korisnici imaju na izbor hiljade dodatnih aplikacija. Iz tog razloga nas je i zanimalo da li mobitel može biti uređaj koji može olakšati rad i djelovanje u svakodnevnom životu. Kada su u pitanju rezultati istraživanja 37,59% (N=194) ispitanika se u potpunosti slaže sa tvrdnjom da mobiteli olakšavaju svakodnevni život. 29,07% (N=150) ispitanika se djelomično slaže sa tvrdnjom. Zanimljivo je da najveći postotak među dobnim grupama otpada na srednjoškolce, gdje apsolutna većina smatra da mobiteli u potpunosti ili djelomično olakšavaju svakodnevni život. Njih 40,90% od ukupnog broja ispitanih srednjoškolaca se u potpunosti slaže sa tvrdnjom, te dodatnih 35,20% se djelomično slaže. Dakle, četiri od pet srednjoškolaca je stava da im mobiteli olakšavaju funkcionisanje u svakodnevnom životu. Interesantno je i da imamo veliki procent slaganja među populacijom penzionera i to 33,30% ih se u potpunosti slaže i 20,60% djelomično se slaže sa navedenom tvrdnjom.

Grupu neopredijeljenih, koji se niti slažu niti ne slažu čini (N=78) ili 15,12% ispitanika. Ispitanika koji se djelomično ne slažu sa tvrdnjom je 11,82% (N=61), dok ispitanika koji se u potpunosti ne slažu sa tvrdnjom je svega 6,40% (N=33).

Danas se mnogo ulaže u tržište mobilnih aplikacija. Programeri pokušavaju osmisliti i razviti aplikaciju za sve što i minimalno može biti korisno. Naravno na tom tržištu prevladavaju aplikacije igrica, ali postoji i mnoštvo onih koje se mogu koristiti u svakodnevnom životu. Aplikacije kao što su individualni budžetski planeri su sve popularniji, a korisnici ih preuzimaju kako bi pratili potrošnju. Danas mnogi mladi bez google mapa ne mogu pronaći niti jednu ulicu u svome gradu, a različite aplikacije koje imaju mape sa dodatnim sadržajima, gotovo su u potpunosti zamijenile stare turističke mape. Jednostavnije je imati veću mapu na manjem uređaju nego nositi veliki papir koji je najčešće pokazivao samo užu centar određenog turističkog mjesta. Naravno, sve ove aplikacije imaju i drugu stranu medalje, pa su neki od korisnika skeptični prilikom njihove upotrebe. Postoji strah da oni koji su kreirali aplikacije imaju mogućnost da prate sve što korisnici rade. Na primjer korisnici koji preuzmu planere budžeta strahuju da neko pravi veliku bazu i prati na šta korisnici najviše troše sredstva nakon čega informacije prodaju različitim agencijama koje kreiraju marketinške ponude. Za google mape je opće poznato da kreiraju bazu podataka koja spašava historiju kretanja korisnika. Proboj mobilnih aplikacija na tržište je jedna zanimljiva pojava, gdje jedna grupa korisnika sa oduševljenjem dočeka svaku novu aplikaciju i koristi je da bi si olakšali određenu sferu života, dok druge grupe strahuju oko sigurnosti i privatnosti ukoliko ih budu koristili.

Graf. 35. Prikaz stavova ispitanika o mobitelima kao izvorima znanja u svakodnevnom životu.

Mobitel mi služi kao izvor znanja i snalaženja u svakodnevnom životu.

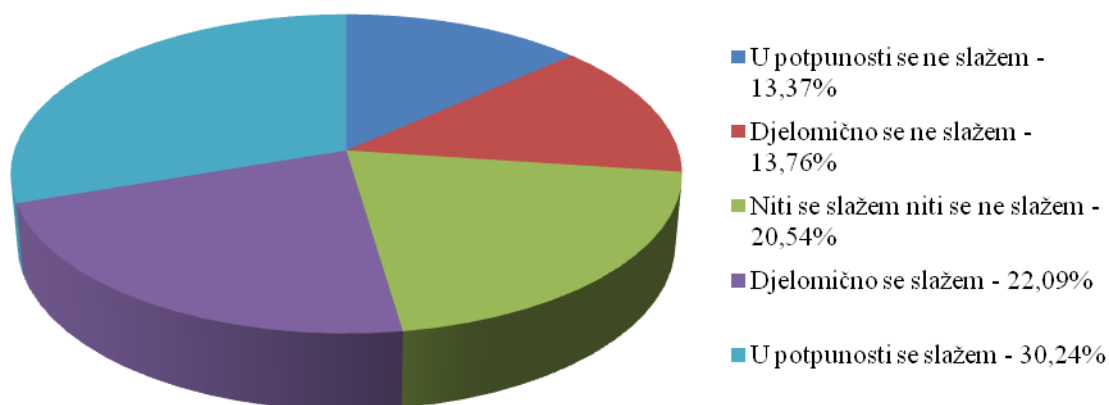
Obrazovanje se mijenja iz dana u dan. Mijenja svoje oblike, modele, načine učenja i podučavanja. Znanje je danas dostupnije nego ikada. U prošlosti su postojali rijetki učenjaci koji su znali i mogli da prenose znanja iz određenih oblasti. Nakon što je Komenski u 17. stoljeću osmislio sistem odgoja i obrazovanja kakav se i danas koristi, nastupila je revolucija u obrazovanju, ali i u primjeni znanja. Međutim ono što se danas dešava će se vjerovatno izučavati u svim oblastima u budućnosti. Danas formalno obrazovanje vapi za reformom, a ključni razlozi koji su doveli do vapaja su potreba za prilagođavanje današnjem ubrzanom razvoju, novim zanimanjima i posebno novim tehnologijama i internetom. Izazova je mnogo, a osim što je znanja dostupnije nego ikada ranije, što smo već spomenuli, danas je više nego ikada ima kvazinaučnika, lažnih informacija, onih koji pokušavaju osporiti davno dokazane naučne činjenice sa kojekakvim teorijama zavjera. Znanje je tu, na dohvat ruke, i istovremeno pod velikim pritiskom.

Kada su u pitanju rezultati istraživanja 31,01% (N=160) ispitanika se u potpunosti slaže da im mobiteli služe kao izvori znanja i snalaženja, a još više, njih 35,46% (N=183) djelomično se slaže sa navedenom tvrdnjom. 15,12% (N=78) ispitanika je stava da se niti slaže niti ne slaže sa navedenom tvrdnjom. Onih koji ne smatraju da im je mobitel izvor znanja u svakodnevnom životu je dosta manje, pa tako imamo 9,30% (N=48) ispitanika koji se djelomično ne slažu s tvrdnjom i njih 9,11% (N=47) koji se u potpunosti ne slažu sa navedenom tvrdnjom.

Graf. 36. Prikaz stavova ispitanika o mobitelu kao korisnom alatu za planiranje svakodnevnih životnih obaveza.

Mobitel je odličan alat za planiranje svakodnevnih životnih obaveza i korisniji u odnosu na rokovnike/planere.

Kroz posljednje pitanje smo željeli ispitati koliko ispitanici smatraju da mobilni uređaj može biti koristan, odnosno koliko može zamijeniti planere i rokovnike, bez kojih se do sada posebno poslovni život nije mogao zamisliti. (N=156) ispitanika odnosno 30,24% u potpunosti se slažu sa tvrdnjom da je mobitel odličan alat za planiranje svakodnevnih životnih obaveza i korisniji u odnosu na rokovnike i/ili planere. Dodatno 22,09% (N=114) ispitanika se djelomično slaže sa ovom tvrdnjom.

Neodlučnih, odnosno onih koji se niti slažu niti ne slažu sa ovom tvrdnjom je 20,54% (N=106).

Onih koji smatraju da su rokovnici i planeri korisniji u mobitele, kombinovano ima 27,13%. Od toga 13,76% (N=71) ispitanika se djelomično ne slaže sa tvrdnjom, a 13,37% (N=69) se u potpunosti ne slaže sa navedenom tvrdnjom.

Istraživanje je pokazalo da više od 50% ispitanika smatra mobitel kao koristan alat, i da njime mogu lakše organizovati svoj život. Svi pametni telefoni već dolaze sa nizom instaliranih aplikacija koje služe za organizovanje svakodnevnih obaveza, od različitih kalendara do podsjetnika, ili ekstremnije aplikacija koje prate zdravstveno stanje organizma kroz unošenje različitih parametara.

IV. DISKUSIJA

Kroz 36 različitih pitanja, analizirali smo tvrdnje ispitanika kada je u pitanju njihova upotreba mobilnih telefona. Međutim da bi stekli sam dojam o rezultatima ovog istraživanja, bitno je da analiziramo još jednu komponentu koju nismo u uvodu ovog rada. Na početku smo predstavili teorijske činjenice o otuđenosti, ali i situaciji po pitanju upotrebe mobilnih telefona i telekomunikacija u Bosni i Hercegovini. Da bi dobili potpunu sliku bitno je da analizirao i tehnološki napredak. Činjenica je da je tehnologija strašno napredovala, te da i dalje napreduje. Posebno je interesantan tehnološki napredak tokom 21. stoljeća. Kroz dva primjera ćemo pokazati brzinu tehnološkog razvoja:

1. USB generacija 1.0, je predstavljen na tržištu 1996 godine. Kada je plasiran na tržište predstavljen je kao revolucionaran i veoma brzo je zamijenio upotrebu flopi disketa koje su otišle u historiju. Brzina prenosa podataka kod prve generacije se kretala od minimalnih 1,5 megabita u sekundi, do maksimalnih 12 megabita u sekundi. 2001. godine na tržištu se pojavljuje USB generacije 2.0 čija brzina prenosa podataka ide do čak 480 megabita u sekundi. Generacija 3.0 na tržište izlazi 10 godina kasnije, te donosi veliki napredak i prenos podataka od čak 5 gigabita u sekundi što je za 10 puta brže u odnosu na verziju 2.0. Nakon toga dolaze generacije 3.1 u 2011. godini i 3.2. u 2014. godine, gdje obje generacije bilježe duplo veću brzinu u odnosu na prethodnike, odnosno generacija 3.1 ima brzinu prenosa podataka od 10 gigabita, a generacija 3.2 od 20 megabita. Krajem desetljeća u 2019. Godini svjetlost dana je ugledala četvrta generacija USB memorije, koja ostvaruje brzine od 40 gigabita u sekundi prilikom prenosa podataka. U manje od 20 godina kroz razvoj USB prenos podataka je ubrzan za 83 puta ako poredimo najnoviju generaciju USB memorije sa najbržom verzijom iz 2001. godine, a ukoliko bi poredili sa najsporijom iz tok trenutka računica nam govori da se desila promjena brzine od čak 2666 puta.
2. Prema podacima UNESCO-a broj pretplatnika mobilnih telefona u 2010. godini je bio 40 na 100 stanovnika, da bi do 2012. godine taj broj porastao tri puta, te iznosio 120 pretplatnika na 100 stanovnika. Povećan broj korisnika/pretplatnika je bio poticaj da se tehnologije za mobilne uređaje brže razvijaju. Prva generacija (1G) bežične mobilne telefonije se pojavila 1981. godine kada je i omogućeno korištenje mobitela kako danas poznajemo, a prva generacija je omogućavala isključivo pozivanje. Dolaskom druge generacije (2G) koja je puštena u rad 1991. godine u Finskoj, počela je revolucija. Ono što se smatra revolucionarnim, kako za razvoj bežične mobilne

telefonije, tako i za komercijalnu upotrebu mobilnih telefona je to što je druga generacija omogućila slanje i primanje kratkih pisanih poruka (SMS). Komercijalna upotreba treće generacije (3G) je započela 2001. godine u Japanu i u potpunosti promijenila svjetsku sliku upotrebe mobitela, omogućavajući mobilni internet sa brzinama koje dozvoljavaju normalno funkcionisanje i korištenje različitih servisa na internetu.⁴⁵ Već 2011. godine je predstavljena i četvrta generacija (4G), mobilne bežične telefonije, a od početka 2020. godine, nekoliko država u svijetu je započelo sa postavljanjem infrastrukture i puštanjem u opticaj pete generacije mobilne bežične telefonije.

Razvoj mobilnih telefona, od prvih pa do ovih danas, pametnih kako ih nazivamo, najlakše je prikazati kroz nekoliko vremenskih perioda:⁴⁶

- 1983.-1990. godina – u ovom periodu mobiteli su imali samo jednu funkciju, mogućnost pozivanja.
- 1991.-1994. godina – u ovom periodu proizvođači u mobitele integiraju dvije nove funkcije, a to su slanje i primanje kratkih pisanih poruka (SMS) i igrice.
- 1995.-1998. godina – karakteristični dodaci za ovaj period su mogućnost slanja i primanja emaila putem mobitela, te pojava vibracije i boja na displeju.
- 1999.-2002. godina – je period u kojem je bilo najviše inovacija u mobilnoj industriji što znači i najviše novih opcija u mobilnim uređajima. Mobilni uređaji dobivaju mogućnosti za uspostavljanje protokola bežične aplikacije, video poziva i *bluetooth* konekcije. Po prvi put su integrisani kamera, memorijska kartica, mp3 plejer, polifone melodije, te omogućeno primanje i slanje multimedijalnih poruka (MMS).
- 2003.-2006. godina - period simbolizira sve veću borbu kako bi internet bio što dostupniji putem mobilnih telefona. Mobiteli iz ove generacije dobivaju opciju wi-fi konekcije, kao i potpunog pristupa različitim web stranicama, zahvaljujući Opera Mini programa u 2015. godini koji je napravio optimizaciju web stranica za mobilne uređaje. U ovom periodu se pojavio i prvi vodootporni mobitel.

---

⁴⁵ UNESCO, 2015, Evolution and prospects for the use of mobile technologies to improve education access and learning outcomes, pregledano: 15.5.2020, dostupno na: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000232450>

⁴⁶ Fredriksen, Nicolas 2018, The history of the mobile phone & the future of mobile technology, Smartphones Revealed, pristupljeno 23.6.2020. godine, dostupno na: <https://smartphonesrevealed.com/history-of-the-mobile-phone/>

- 2007.-2010. godina - karakterizira period u kojem se otvaraju vrata pametnim telefonima. Po prvi put se gube do tada uvijek prisutne tipke na mobitelima, te se na tržištu pojavljuju mobilni telefoni sa velikim ekranima bez tipki, koji rade na *touchscreen* principu, odnosno principu dodirivanja sadržaja na ekranu. Pojavljuju se mobilne aplikacije od kojih se neke mogu preuzimati besplatno, a druge u finansijsku naknadu. Po prvi put se pojavljuje mogućnost bežičnog punjenja mobitela, kao i integrisane NFC sistema, koji omogućava plaćanje putem mobitela.
- 2011.-2014. godina - period donosi novine bez kojih je nemoguće zamisliti današnje telefone. Mobiteli dobivaju funkciju glasovne kontrole i tehnologiju prepoznavanja lica i otiska prsta. Standard postaju mobiteli sa dvije kamere, HD ekranima, a sve veći broj mobitela dobiva i funkciju mjerenja otkucaja srca.
- 2015.-2018. godina - jer period u kojem veličina ekrana postaje bitna, te se pravi mobilni uređaji sa što je mogućim većim ekranima. Pojavljuju se dva nova servisa (Apple Pay i Android Pay) za kupovinu putem mobitela. Dalje se usavršavaju tehnologije otiska prsta
- 2020. - je period u kojem se očekuje da će sa proširenjem kapaciteta 5G mreže pojaviti mobiteli koji će biti fokusirani na emitiranje video sadržaja i mobilnih igrica u visokoj kvaliteti slike i zvuka.

Sve ovo nam govori da je postoji niz izazova sa kojima se ljudi nose. Osim što je tehnološki razvoj tako brz, on direktno utiče na promjene cijena na tržištu, te elektronska roba uslijed kontinuiranog napretka postaje jeftinija i dostupnija svima. Nove tehnologije, a pogotovo mobilni telefoni imaju veoma kratku nit između korisnosti i gubljenja vremena za sve korisnike. Da li ćemo biti u mogućnosti da iskoristimo ono najbolje što tehnološki napredak nosi, ili ćemo društveno nazadovati pokazat će godine koje dolaze. U vremenu kada je enormno porastao broj osoba koje posjeduju televizore, aktivirala se tema ovisnosti o TV programu. Znajući muku koja nosi, i koliko djeca vole da provode vrijeme uz televizor, roditelji su počeli da ih plaše raznoraznim izmišljenim pričama, poput onih da „oni koji nisu slušali, su ostali zatvoreni u kutijama (op.a. televizor)“. Danas gotovo iste muke muče roditelje, s tim da se sada radi o pametnim telefonima.

Bez obzira kojoj generaciji pripadali, Generacija Alfa, Generacija Z, Milenijalci, Generacija X ili Baby Boomersima, pametni telefoni su postali dio svakodnevnice. Pametni telefoni su

vjerovatno najuspješniji svegeneracijski izum. Oni su i jedan od ključnih razloga da se zapitamo jesmo li još uvijek u stanju da napravimo jasnu razliku između onoga što se dešava u online i offline svijetu, a pogotovu u domenu privatnosti. Susan B. Barnes naučnica sa Rochester instituta za tehnologiju je takvu pojavu nazvala paradoksom privatnosti. Nasumičnim pregledom društvenih mreža u to se zaista možemo i uvjeriti. Ljudi, svjesno ili nesvjesno koristeći pametne telefone dijele fotografije iz svog dnevnog boravka, iz toaleta, dok se šminkaju ili šišaju i slično. Zato postavimo i sebi jedno pitanje jer smo vjerovatno nekada i sami objavili takvu fotografije. Da li bi bili spremni živjeti sa otvorenim vratima vašeg stana i da vam bilo ko od vaših online prijatelja može ući u stan, prošetati stanom, pogledati u vaš frižider ili tanjir? Pametni telefoni su omogućili da uvijek imamo prisutne osobe u svome životu i da se više nikada ne osjećamo usamljeno. Dovedi smo se u situaciju gdje "Biti sam, biti usamljen, ne biti ničim zaposlen i zaokupljen, ili čak biti tužan, sva ta osjećanja djeluju nepodnošljivo. Mnogi uopšte više ne mogu sebi da dopuste takva najdublja ljudska osjećanja. Ali morat ćemo to iznova da naučimo, jer je to ono što nas čini ljudima."⁴⁷

Kao posljednju analizu u ovoj diskusiji ćemo iskoristiti još jedan sindrom koji je eskalirao također zbog povećane upotrebe pametnih telefona. Taj sindrom ćemo nazvati sindromom „Google doktora“. Nekada ranije smo znali pitati nekoga od starijih da nam preporuče neki isprobani narodni lijek, čaj ili nešto slično. Za sve teže oblike bolesti redovno smo odlazili kod doktora. Danas, većina, a po studiji Univerziteta za pacijente u Hanoveru čak 65% građana, simptome koje osjete prvo provjeravaju na internetu. Iz kućne udobnosti, koristeći se provjerenim i neprovjerenim informacijama, igraju se doktora. Na taj način se kreiraju različite netačne teorije i postavljaju pogrešne dijagnoze. Osim toga gubi se svaki kontakt sa drugim ljudima, kao i stručnim licima, odnosno doktorima.

Pametni telefoni i pristup internetu su nam omogućili da sve više stvari možemo raditi individualno, od popravke automobila, pravljenja namještaja, do ostvarivanja interakcije i novih kontakata sa osobama širom svijeta koristeći različite online aplikacije i programe. Zbog ogromnog sadržaja koji se danas nalazi na internetu, do kojih možemo jednostavno pristupiti koristeći se našim pametnim telefonima, često smo izloženi i lažnim vijestima. Međutim sve ovo dodatno udaljava ljude jedne od drugih, gradi individualna bića, koja pokušavaju da budu sebi samodo

---

⁴⁷Kacer, Katarina 2019, Sajberpsihologija, Laguna Beograd, str. 156

V. ZAKLJUČAK

Kroz naše kratko istraživanje došli smo do niza podataka koji neosporno ukazuju na to da već sada imamo veliki broj korisnika koji pretjerano upotrebljavaju mobilni uređaj. Evidentno je da posebno mlađe generacije imaju više izazova u samokontroli upotrebe mobitela, ili bolje da govorimo pametnih telefona, jer gotovo da nitko od mladih ne koristi mobilne uređaje starijih generacija.

Prve mobitele djeca danas dobivaju već u prvim razredima osnovne škole. Osim što je alat za komunikaciju mobilni uređaji sve više postaju i klasni identiteti djece. Zato često možemo vidjeti kako djeca posjeduju telefone koji koštaju kao prosječna plata njihovih roditelja. U takvoj postavci odnosa, roditelji dozvoljavaju da njihova djece koriste telefone neograničeno kako bi i sami imali vrijeme za sebe, ili kako bi se odmorili od svakodnevnih obaveza.

Škole trenutno nemaju programe prevencije upotrebe mobilnih telefona, a u nekim od škola, i to posebno u srednjim sasvim je normalno da učenici čak i za vrijeme nastave koriste telefona.

Nažalost o ovoj temi gotovo da ne postoje kvalitetni podaci niti istraživanja u Bosni i Hercegovini. Ovaj mali istraživački poduhvat bi trebao biti poziv za buđenje relevantnim ustanovama i kvalitetnijim istraživačima da šire, složenije i sveobuhvatno istraže ovu temu. Istraživanja provedena u Bosni i Hercegovina, koja su se donekle indirektno dotakla ove teme također pokazuju da je došlo vrijeme da se pozabavimo ovim problemom. Tome u prilog idu i rezultati istraživanja Glasovi mladih gdje u jednom dijelu kažu „Relativno veliki broj ispitanikanikako nije čitao knjige (40,9%) a oko trećine njih (30,3%) na čitanje knjiga dnevno je odvojilo sat vremena ili manje. Približno tri četvrtine ispitanika (72,5%) navodi da je provodilo na internetu dva sata ili više sati dnevno.⁴⁸“ Drugo relevantno istraživanje o stavovima mladih gotovo u potpunosti potkrepljuje ove podatke. Grupa autora, Lejla Turčilo, Amer Osmić, Damir Kapidžić, Sanela Šadić, Jusuf Žiga, Anida Dudić u *Studiji o mladima Bosna i Hercegovina*, kažu „Naime, veliki broj mladih ljudi na pitanje kolikovremena provode na internetu odgovorili su da ne mogu dati precizan podatak o tome jer stalno uz sebe imaju svoje pametne telefone i uvijek su konektovani na internet. Ovogodišnje istraživanje je to i potvrdilo, budući da 70,3% ispitanika tvrde da su konektovani manje-više sve vrijeme.⁴⁹“

---

⁴⁸Đipa Dino, Hadžić Mahir, Mijatović Mladen, Bukva Mersad 2016, Glasovi mladih, Prism Research & Consulting, str 66.

⁴⁹Turčilo Lejla, Osmić Amer, Kapidžić Damir, Šadić Sanela, Žiga Jusuf, Dudić Anida 2019, Studija o mladima BiH, Friedrich-Ebert-Stiftung e.V., str. 15.

Oba istraživanja pokazuju veliko prisustvo interneta, pametnih telefona i tehnologije u životima mladih.

Sve ovo nas navodi ka tome da možemo govoriti o generacijama koje postaju otuđene u svakodnevnom životu. Pametni telefoni mijenjaju svakodnevne dječje igre, ali i tinejdžerske, kao i društvene igre. Bilijar, klikeri, pikado, *monopol*, *čovječe ne ljuti se*, *uno*, i mnogo druge igre koje su spajale ranije generacije, i podsticale na društvenu interakciju danas su smještene u online svijet. Naravno, i danas postoje sve ove aktivnosti u offline svijetu, ali sve češće vidamo kako mladi svoje slobodno vrijeme provode igrajući ove ili slične igre koristeći svoje pametne telefone, laptope ili druge elektronske uređaje. Neminovno je i da se na taj način ostvaruje interakcija sa drugim igračima, pa čak kao prednost možemo gledati što su to često osobe iz cijelog svijeta što korisnicima nudi priliku da usavršavaju strani jezik. Međutim ono što propuštaju i gube na taj način su ostvarivanje ličnog kontakta, uspostavljanje kvalitetnih veza i povezivanje.

Na svim akterima društva je da pomognu novim generacijama da pronađu balans u upotrebi pametnih telefona. Odgojno-obrazovne ustanove moraju posvetiti više vremena ovome problemu. Kroz utjecaje masovnih medija, a koji svoj utjecaj plasiraju uglavnom kroz pametne telefone mladima svjedoci smo stvaranja generacije koja ima iskrivljene poglede na život, pogrešne uzore i često nerealna očekivanja od budućnosti. Današnjim generacijama mladih uzori su youtube ličnosti, instagram influenseri, koji veoma često izlaze iz okvira dobrog ukusa. Na rast i razvoj, izgradnju stila, zastupanje stavova puno više utiču ranije pobrojani no što to rade roditelji i nastavnici. Da su neke organizacije i ustanove u Bosni i Hercegovini već uvidjele da ovaj problem postoji, dokaz su kampovi u prirodi bez mobilnih telefona koje su u posljednjih nekoliko godina organizovali Udruženje za prevenciju ovisnosti NARKO-NE, Kantonalna javna ustanova „Porodično savjetovište“ i sl. Osnovne i srednje škole će definitivno u budućnosti imati veliki izazov kako bi napravili balans između pozitivnih i negativnih karakteristika pametnih telefona. Oni se definitivno mogu koristiti kako bi unaprijedili obrazovni proces, ali sa sobom nose i niz nuspojava o kojima smo ranije govorili. Osim što su pametni telefoni postali jedan od pokretača otuđenja čovjeka, kod mladih su zakoračili i u sferu nasilja koja koje se dešava u online prostoru.

Međutim osim generacije najmlađih kroz ovo istraživanje smo saznali i da starije generacije imaju iste ili slične izazove kada je u pitanju upotreba mobilnih telefona. Mladi roditelji pametne telefone koriste kao alat za odgoj, ili bolje reći umirenje djece, puštajući im crtane

filmove kako bi mogli malo odmoriti. Generacije naših roditelja, koji su najčešće korisnici sa najmanje znanja o pametnim telefonima, troše još više vremena kako bi sustigli svoje tehnološko neznanje i bili u korak s vremenom. Kroz ovaj istraživački rad smo došli do saznanja da su njihove generacije iskoristile pametne telefone i društvene mreže kako bi povezali izgubljene veze, kontakte i stare prijatelje. Međutim i za njih podjednako, pametni telefoni predstavljaju izazov, jer sve intenzivnije ih koriste, a sve manje ostvaruju socijalne interakcije.

Za nas kao najvažniji zaključak ovog istraživačkog rada je činjenica da svaka druga osoba sebe smatra ovisnom o mobilnom uređaju, te da ih skoro 60% provede koristeći mobitel duže no što žele ili što su planirali. Ako tome pridodamo sve one informacije koje smo dobili kroz ovaj rad, o tome koliko vremena provode koristeći telefone, koje stranice najčešće posjećuju, na koji način komuniciraju sa porodicom i roditeljima, nameće nam se dodatni zaključak da bosanskohercegovačko društvo postaje tehnološki ovisno, samoinicijativno socijalno isključeno i na kraju parcijalno otuđeno od svakodnevnih životnih interakcija.

Zaključak ove master teze, iskoristiti ćemo kako bi pozvali akademsku zajednicu da se intenzivnije uključi u procese istraživanja koji su u vezi sa prekomjernom upotrebom novih tehnologija među svim članovima društvene zajednice u Bosni i Hercegovini.

PRILOZI

Prilog 1. – dozvola Ministarstva

Bosna i Hercegovina
Federacija Bosne i Hercegovine
KANTON SARAJEVO
Ministarstvo za obrazovanje,
nauku i mlade

Босна и Херцеговина
Федерација Босне и Херцеговине
КАНТОН САРАЈЕВО
Министарство за образовање,
науку и младе

Bosnia and Herzegovina
Federation of Bosnia and Herzegovina
CANTON SARAJEVO
Ministry for Education, Science and Youth

Broj: 11/04-38- 16126/19
Sarajevo, 12. 04. 2019. godine

Samir Mahmić
Ul. Bistrik, br. 23
Sarajevo

PREDMET: Saglasnost za realizaciju anketiranja, dostavlja se

Cijenjeni,

obratili ste se Ministarstvu za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo Molbom za anketiranje učenika osnovnih i srednjih škola za potrebe izrade master teze, na temu: Utjecaj mobitela na otuđenje čovjeka u svakodnevnom životu.

U Molbi koju ste uputili Ministarstvu navodite da bi anketiranjem bilo obuhvaćeno 100 učenika šestih, sedmih, osmih i devetih razreda osnovnih škola i 100 učenika od prvog do četvrtog razreda srednjih škola.

Shodno navedenom, obavještavamo Vas da je Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo saglasno da realizirate pomenuto anketiranje u školama u Kantonu Sarajevo, kako ste to Molbom tražili.

Napominjemo da je neophodno da anketiranje bude realizirano na potpuno dobrovoljnoj osnovi učenika. Sve pojedinosti u vezi realizacije anketiranja potrebno je dogovarati sa direktorima škola u kojima će anketiranje biti realizirano.

S poštovanjem,

Dostavljeno; - Naslovu, Osnovnim školama, Srednjim školama - Arhivi

MINISTRICA
Mr. Ziheta Bogunić

web: <http://mon.ks.gov.ba>
e-mail: mon@mon.ks.gov.ba
Tel: + 387 (0) 33 562-128,
Fax: + 387 (0) 33 562-218
Sarajevo, Reisa Džemaludina Čauševića 1

Prilog 2. – anketni upitnik

ANKETNI UPITNIK

Univerzitet u Sarajevu, Fakultet političkih nauka

Anketno istraživanje: Utjecaj mobitela na otuđenost čovjeka u svakodnevnom životu.

Dragi ispitanici,

Molim Vas da pažljivo pročitate pitanja i odgovorite iskreno na njih (označite X, zaokružite ili dopunite). Ovaj upitnik je anoniman, a rezultati istog će biti korišteni isključivo za izradu master teze *Utjecaj mobitela na otuđenost čovjeka u svakodnevnom životu*, studenta Samira Mahmića na Fakultetu političkih nauka Sarajevo, odsjek Sociologija pod mentorstvom doc. dr. Sarine Bakić.

Anketni upitnik promovira rodno korektan/senzitivan jezik. Tamo gdje se koristi samo jedan rod, a iz konteksta je jasno da se odnosi na oba roda, razlog korištenja jednog roda je ustupak čitljivosti teksta.

Unaprijed hvala na saradnji!

Spol:

M

Ž

Koliko imate godina? _____

Stepen Vašeg obrazovanja:

- Pohađam osnovnu školu
- Završena osnovna škola
- Pohađam srednja škola
- Završena srednja škola
- Viša škola
- Bakelaurant
- Master
- Doktorat

Vaše trenutno zanimanje:

- U procesu obrazovanja
- Stalno zaposlen
- Povremeno zaposlen
- Nezaposlen
- Penzioner

Da li posjedujete mobilni uređaj? DA NE

Koliko mobilnih uređaja posjedujete?

- 0
- 1
- 2
- Više od 2

Vaš mjesečni trošak za mobilnu telefoniju je?

- Do 15 KM
- 15 do 30 KM
- 30 do 50 KM
- Više od 50 KM

Iz kojeg razloga mijenjate mobilni uređaj?

- Stari mobilni uređaj se pokvario/izgubio
- Stari mobilni uređaj zaostaje u funkcionalnosti
- Novi mobitel je u trendu i svi ga imaju
- Novi mobitel mi je potreban zbog školskih/poslovnih obaveza
- Novi mobitel je na akciji

Koliko dnevno koristite mobilni uređaj?

- Do sat vremena
- 1-3 sata
- 3-5 sati
- Više od 5 sati

Mobilni uređaj najviše koristite za?

- Komunikaciju s porodicom
- Komunikaciju s prijateljima
- Društvene mreže
- Slušanje muzike
- Fotografisanje
- Igranje igrice
- Surfanje

Za komunikaciju sa porodicom češće koristite?

- Pozivanje
- Tekstualne poruke

Za komunikaciju sa prijateljima češće koristite?

- Pozivanje
- Tekstualne poruke

Zaokruži sve vrste od navedenih stranica koje si koristio/la u zadnjih sedam dana?

- Online pričaonice
- Online igrice
- Online klađenje
- Pornografske
- Ništa od navedenog

Od navedenih aplikacija zaokružite onu koju najviše koristite:

- Facebook
- Messenger
- Instagram
- Viber
- Snapchat
- Youtube
- Pinterest
- Nešto drugo

Koliko vremena si ukupno u zadnjih sedam dana proveo/la na svim stranicama iz prethodog pitanja?

- Do 3 sata
- 4-9 sati
- 10-14 sati
- Više od 15 sati

Za šta najčešće koristite društvene mreže?

- Razonoda
- Skretanje misli od problema i obaveza
- Uspostavljanje kontakata/veza
- Komunikacija

Koliko puta u toku dana pogledate na mobitel?

- Do 25 puta
- 26-50 puta
- 51-100 puta
- 100-200 puta
- Više od 200 puta

Da li imate mobilno bankarstvo?

- Da
- Ne

Da li smatrate da ste ovisni o mobilnom uređaju?

- Da
- Ne

Da li koristite mobilne uređaje kako bi komunicirali sa osobama iz drugih država?

- Da
- Ne

Zaokružite sve fizičke simptome koje osjećate tokom korištenja mobilnog uređaja:

- Trnci u rukama
- Bolovi u očima
- Glavobolje
- Pospanost
- Ništa od navedenog

Zaokružite sve psihičke simptome koje osjećate tokom korištenja mobilnog uređaja:

- Razdražljivost

- Osjećaj tupila
- Manjak pažnje
- Dekoncentracija
- Ništa od navedenog

PRISUSTVO MOBITELA	U potpunosti se ne slažem	Djelomično se ne slažem	Niti se slažem niti se ne slažem	Djelomično se slažem	U potpunosti se slažem
Imam osjećaj da se moram javiti/odgovoriti na mobitel u svakom trenutku kada zazvoni.					
Važno mi je da sam uvijek dostupan na mobitel.					
Mobitel mi daje osjećaj slobode i nezavisnosti.					
Mobitel uvijek nosim sa sobom.					
Kada spavam mobitel mi je uvijek u blizini, kraj glave ili na noćnom ormaru.					

UPOTREBA MOBITELA	U potpunosti se ne slažem	Djelomično se ne slažem	Niti se slažem niti se ne slažem	Djelomično se slažem	U potpunosti se slažem
Mobitel koristim kada se nalazim u prisustvu druge osobe ili grupe osoba					
Kada izlazim sa prijateljima obavezno podijelim fotografiju izlaska na nekoj od društvenih mreža.					
Tokom izleta u prirodu koristim mobitel kako bih podijelio fotografije sa svojim prijateljima i porodicom.					
Draže su mi igrice na mobitelu nego uživo.					
Češće igram igrice na mobitelu nego uživo.					
Više čitam vijesti, članke i druge različite informacije na mobitelu, nego što čitam novine ili knjige.					
Često provedem više vremena koristeći mobitelu nego što sam planirao/la					
Lagodnije se osjećam kada sa drugim osobama komuniciram putem mobitela nego uživo					
Mobitel u mnogome olakšava svakodnevni život					
Mobitel mi služi kao izvor znanja i snalaženja u svakodnevnom životu					
Mobitel je odličan alat za planiranje svakodnevnih životnih obaveza i korisniji u odnosu na rokovnike/planere					

HVALA VAM NA ODVOJENOM VREMENU!

LITERATURA

1. Abičić, Tena 2018, Navike korištenja mobilnih uređaja generacije Y, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb
2. Aristotel 1998, Politika, Globus, Zagreb,
3. Baron, Naomi, Segerstad, Yiva, 2010, Cross-Cultural Pattern in Mobile-Phone Use: Public Space and Reachability in Sweden, the USA and Japan“, New Media & Society, Sage Publications, 12(1):13-34
4. Brčina, Dragana 2015, „Računalo i mediji“, Sveučilište Jurja Dobrile, Pula
5. Collins, Douglas 1990, The Story of Kodak, New York: Harry N. Abrams, Inc Publishers
6. Chatterjee 2014, A Sociological Outlook of Mobile Phone Use in Society, International Journal of Interdisciplinary and Multidisciplinary Studies, 55-63
7. Clement, John 2020, Most popular online dating apps in the U.S. 2019, by audience size, Statista, pristupljeno: 15.6.2020. godine, dostupno na: <https://www.statista.com/statistics/826778/most-popular-dating-apps-by-audience-size-usa/>
8. Đipa Dino, Hadžić Mahir, Mijatović Mladen, Bukva Mersad 2016, Glasovi mladih, Prism Research & Consulting
9. *Engineering and Technology History Wiki 2018, “The Kodak Camera, preuzeto: 1.6.2020. godine, dostupno na: https://ethw.org/The_Kodak_Camera*
10. Fromm, Erich, 197, Imati ili biti, Naprijed Zagreb i Nolit Beograd
11. From, Erich 1986, Zdravo društvo, NAPRIJED Zagreb i NOLIT Beograd
12. Fredriksen, Nicolas 2018, The history of the mobile phone & the future of mobile technology, Smartphones Revealed, pristupljeno 23.6.2020. godine, dostupno na: <https://smartphonesrevealed.com/history-of-the-mobile-phone/>
13. Hello, Svet Plus 2013, Emocionalna stabilnost- osnov za zdrav život, pristupljeo: 10.07.2020: dostupno na: <http://www.svetplus.com/vesti/25056/emocionalna-stabilnost---osnova-za-zdrav-zivot>
14. Iqbal, Mansoor, 2020, Tinder Revenue and Usage Statistics (2020), BusinessofApps, pristupljeno: 27.11.2019. godine, dostupno na: <https://www.businessofapps.com/data/tinder-statistics/>
15. Kacer, Katarina 2019, Sajberpsihologija, Laguna Beograd

16. Rahimić, Zijada, Šehić, Dževad 2009, Menadžment, Ekonomski fakultet, Sarajevo,
17. Randall Larsen, David Buss 2008, Psihologija ličnosti. Jastrebarsko, Naklada Slap
18. Regulatorna agencija za komunikacije 2019, Godišnji izvještaj regulatorne agencije za komunikacije za 2018. Godinu, Sarajevo
19. Relja Renata, Šuljug Zorana 2010, Novi oblici rada u umreženom društvu, Informatologija
20. Relja, Renata, Božić, Tina 2012, „Socio-ekonomski aspekti korištenja mobitela među mladima“, Media, culture and public relations, 3, str. 138-149
21. Szmigiera, Marek 2019, Mobile banking in the U.S.- Statistics & Facts, Statista, pristupljeno: 29.11.2019, dostupno na: <https://www.statista.com/topics/2614/mobile-banking/>
22. Singh, J.D. i Yadav, R.A., (2015), „Health complications caused by excessive use of smartphones“, Global Journal of Multidisciplinary Studies, [Online], 4 (2/1), pp. 115-123
23. Stanić, Ivana 2007, Mobitel i mladi - uporaba i zlouporaba - bežično nasilje, NZL, br. 17(18), str. 563-565
24. Šlogar, Tomislav 2016, Mobitel kao sredstvo individualnog vremena, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb
25. Turčilo Lejla, Osmić Amer, Kapidžić Damir, Šadić Sanela, Žiga Jusuf, Dudić Anida 2019, Studija o mladima BiH, Friedrich-Ebert-Stiftung e.V.,
26. UNESCO, 2015, Evolution and prospects for the use of mobile technologies to improve education access and learning outcomes, pregledano: 15.5.2020, dostupno na: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000232450>
27. Vrbanus, Sandro 2018, 4,2 milijarde ljudi je online, Bug, datum pristupa 1.6.2020 godine, dostupno na: <https://www.bug.hr/istrazivanje/42-milijarde-ljudi-je-online-6332>